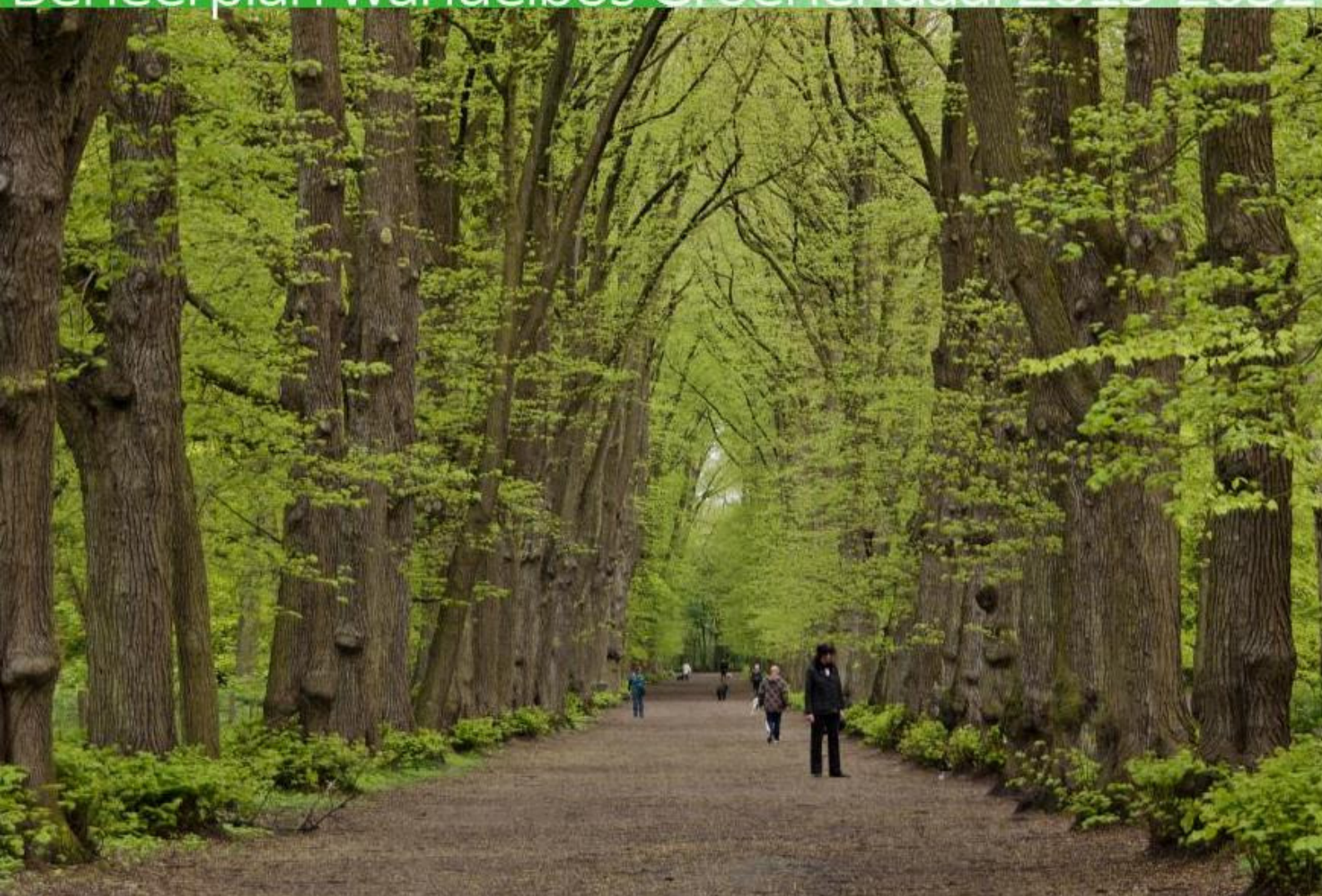

Heemstede

*"Historie
Recreatie
Natuur"*

Beheerplan wandelbos Groenendaal 2015-2032

BEHEERPLAN

WANDELBOS GROENENDAAL

2015-2032

- DEFINITIEF –

Datum;
Februari 2015

INHOUD

SAMENVATTING	4
1. INLEIDING	5
1.1 Aanleiding.....	5
1.2 Kaders.....	5
1.3 Leeswijzer	7
2. WAT IS DE HUIDIGE KWALITEIT VAN HET WANDELBOS?	8
2.1 Cultuurhistorie	8
2.2 Recreatie	11
2.3 Natuur	13
2.4 Samenvatting huidige kwaliteit.....	15
3. DOELSTELLING EN AMBITIES	16
4. BEHEERVISIE 2015-2032 (18 jaar)	18
4.1 Cultuurhistorie	18
4.1.1 Bomenlanen	18
4.1.2 Historische bouwwerken.....	19
4.1.3 Vijvers en sloten	19
4.1.4 Zichtlijnen	20
4.2 Recreatie	21
4.2.1 Spreiding van de recreatieve druk	21
4.2.2 Meubilair	21
4.2.4 Nieuwe initiatieven op het gebied van recreatie	25
4.3 Natuur	25
4.3.1 Bosvegetatie.....	26
4.3.2 Grasvegetatie	28
4.3.3 Functionele beplanting	28
4.3.4 Stinsenplanten	29
4.3.5 Fauna.....	29
5. EENMALIGE MAATREGELEN	30
5.1 Prioriteit 1	30
5.1.1 Inhalen achterstand dunning	30
5.1.2 Inhalen achterstand esdoorns verwijderen	30
5.1.3 Herplant Torenlaan – eerste fase.....	31
5.1.4 Cultuurhistorie zichtbaar maken bij entree Glipper Dreef.....	31
5.1.5 Herstel zichtlijnen.....	32
5.1.6 Kop en schotel.....	32
5.1.7 Rhododendronvijver	33
5.1.8 Hondenzwemplaatsen	33
5.1.9 Natuurvriendelijke oever weiland Vrijheidsdreef	34
5.1.10 Natuurlijke opbouw bosranden	34

5.2 Prioriteit 2	35
5.2.1 Herstel Belvédèreheuvel	35
5.2.2 Zichtlijn Beukenlaan verbeteren	36
5.2.3 Hekwerken vervangen	37
5.2.4 Vervangen zandbak door nieuw speelobject	37
5.2.5 Herplant Vrijheidsdreef	37
5.2.6 Herplant Lindes Sterrebos	37
5.2.7 Herplant Burgemeester van Rappardlaan	38
6. BEHEERPLAN VOOR DE PERIODE 2015-2020 (6 JAAR)	39
6.1 Reguliere / jaarlijkse beheermaatregelen	39
6.1.1 Boomcontrole en snoeien	39
6.1.2 Afvoeren dood hout en takkenrillen maken	39
6.1.3 Maaien grasvegetatie	40
6.1.4 Snoeien functionele beplanting	40
6.1.5 Bestrijding “ongewenste soorten”	40
6.1.6 Onderhoud sloten en vijvers	41
6.1.7 Onderhoud wandelpaden	42
6.1.8 Onderhoud meubilair	42
6.1.9 Verzorging van de Schotse Hooglanders	42
6.1.10 Toezicht en handhaving	43
6.2 Cyclisch beheer	43
6.2.1 Dunning	43
6.2.2 Esdoornbestrijding	46
6.3 Nieuwe beheervoorstellen	47
6.3.1 Proef begrazing door schapen	47
6.3.2 Vaststellen gedragscode flora & fauna	47
6.4 Beheersmaatregelen buiten de kaders van dit beheerplan	48
6.5 Jaarlijks werkplan - uitvoeringsplan	49
7. KOSTEN EN FINANCIERING	50
7.1 Jaarlijkse onderhoudskosten	50
7.1.1 Subsidie voor onderhoud Rijksmonumenten	50
7.2 Kosten eenmalige maatregelen	51
8. COMMUNICATIE EN PARTICIPATIE	52
8.1 Gebruikersgroep Wandelbos Groenendaal	52
8.2 Communicatie uitvoering werkzaamheden	52
8.3 Stimuleren van onderhoud door vrijwilligers	52
8.4 Uitwisselen van kennis en informatie over natuurwaarden	53
8.5 Verbeteren informatievoorziening ter plaatse	53
9. LITERATUURLIJST	54

SAMENVATTING

Het laatste beheerplan voor wandelbos Groenendaal dateert uit juni 1992. Daarmee is het plan al ruim 20 jaar oud. Hoogste tijd voor een actualisatie. De actualisatie van het beheerplan is gestart in 2013, het jaar van het 100-jarig bestaan van wandelbos Groenendaal. In dit jaar heeft in oktober een symposium plaatsgevonden over de toekomst van het wandelbos met verschillende partijen. In het proces van de totstandkoming van dit beheerplan is ook met verschillende belanghebbende partijen en organisaties gesproken.

Op basis van de inventarisatie en analyse kan worden gesteld dat de belangrijkste waarden van het wandelbos in de afgelopen jaren in grote lijnen niet zijn veranderd. Daardoor is het niet nodig om principiële wijzigingen door te voeren in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige beheerplan. Dit beheerplan is geschreven aan de hand van drie thema's: cultuurhistorie, recreatie en natuur.

De conclusie van de inventarisatie en analyse op deze drie thema's luidt:

- *Cultuurhistorie*: Het herstel en beheer van de cultuurhistorische terreinonderdelen en elementen is de afgelopen jaren niet adequaat aangepakt. Er is veel potentie om de cultuurhistorie beter zichtbaar te maken.

- *Recreatie*: De recreatieve waarde van het bos is hoog. Er is nog meer potentieel, maar bij uitbreiding van recreatieve voorzieningen moet rekening worden gehouden met de beleefbaarheid, zodat het bos aantrekkelijk blijft voor mens en dier.

- *Natuur*: Ecologisch beheer heeft bijgedragen aan de zeer hoge natuurwaarden. Dit kan nog verhoogd worden door het creëren van meer openheid en het ontwikkelen van natuurlijke bosranden.

De hoofddoelstelling luidt: De beleving van de cultuurhistorische waarde van het bos versterken, met behoud van de grote ecologische variatie en de mogelijkheden voor diverse vormen van recreatie.

Het beheer is altijd een afweging van belangen. Per locatie en beheerobject moet een keuze gemaakt worden. In de bosvakken wordt gestuurd op de ecologie. De cultuurhistorische plekken zullen behouden en zo mogelijk worden versterkt. Op deze plekken is het beeld belangrijker dan de natuurwaarde.

Dit beheerplan bestaat uit een 18-jarige beheervisie (2015-2032) en een 6-jarig beheerplan (2015-2020). Het 6-jarige beheerplan is het praktijkdeel. Deze termijn is gerelateerd aan de 6 jaren subsidiecyclus voor het onderhoud van de groene monumenten. Om uiteindelijk de juiste en afgesproken onderhoudsmaatregelen te kunnen nemen, wordt op basis van de beheervisie en het uitvoeringsplan jaarlijks een werkplan opgesteld. Tegen het einde van de periode van 6 jaar wordt het beheer geëvalueerd en gekeken of het beheer bijgestuurd moet worden. Mogelijk is een kleine actualisatie van het uitvoeringsplan nodig voor het indienen van een nieuwe subsidieaanvraag.

Alle maatregelen worden vooraf besproken met verschillende groepen en belanghebbenden van het bos. Hiervoor wordt een Gebruikersgroep Wandelbos Groenendaal opgericht.

De beheervisie is beschreven met behulp van streefbeelden. Dit eindbeeld kan worden bereikt met regulier beheer of een aanpassing daarvan. Soms zijn eenmalige maatregelen nodig om dit streefbeeld te bereiken. Deze maatregelen kunnen gefaseerd worden uitgevoerd. Er zijn 2 prioriteiten aan de maatregelen toegekend. Prioriteit 1 maatregelen worden in de eerste periode van 6 jaar (2015-2020) uitgevoerd. Prioriteit 2 is wenselijk maar wordt pas opgepakt nadat de prioriteit 1 is uitgevoerd.

De kosten van deze eenmalige maatregelen zijn beperkt, doordat dit zoveel mogelijk in het reguliere werk wordt opgepakt. Hierdoor duurt het langer voordat de maatregelen zijn uitgevoerd, maar het voordeel hiervan is dat de veranderingen voor de recreant geleidelijk gaan.

In de gemeentelijke begroting van 2015 is een bedrag van € 314.553 opgenomen voor het reguliere onderhoud van wandelbos Groenendaal. Het Wandelbos Groenendaal heeft de status van groen Rijksmonument. Een deel van de onderhoudswerkzaamheden komt hierdoor in aanmerking voor subsidie op grond van de Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (Sim). Wanneer de jaarlijkse subsidie voor het onderhoud aan het reguliere budget wordt toegevoegd ontstaat financiële ruimte voor eenmalige maatregelen, zoals externe inhuur bij het inhalen van achterstanden in dunning en esdoorns verwijderen.

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

Wandelbos Groenendaal is alweer ruim honderd jaar van de Heemstedenaren. Puur een wandelbos is Groenendaal al lang niet meer. Tegenwoordig heeft bijna iedereen in Heemstede wel een eigen reden om het bos te bezoeken. Een bezoekje aan de kinderboerderij of speeltuin, een rondje hardlopen, de hond uitlaten, het beleven van de rijke historie of op zoek gaan naar een bijzondere plant of dier. Het zal vanzelf spreken dat een beheerplan voor een gebied als dit 'iedereen' aangaat. Door de vele gebruikers heb je altijd te maken met tegengestelde belangen. Veranderingen in beheer dienen dan ook zorgvuldig afgewogen te worden.

Het ecologisch beheerplan Groenendaal-Meerenberg dateert uit 1992. Het is na ruim twintig jaar tijd om dit beheerplan te actualiseren. Diverse partijen zoals de Vrienden van Groenendaal, IVN, HVHB (Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek), KNNV (vereniging voor veldbiologie) zijn benaderd mee te denken in dit proces. Zij vertegenwoordigen de voornaamste belangen op het gebied van historie, natuur en gebruik. Enkele andere partijen zijn direct belanghebbenden, omdat ze gevestigd zijn in het bos. Ook zij zijn rechtstreeks benaderd om mee te denken in de totstandkoming van dit beheerplan.

Wandelbos Groenendaal moet dusdanig beheerd worden dat het er aangenaam is voor een grote diversiteit aan mensen, planten en dieren

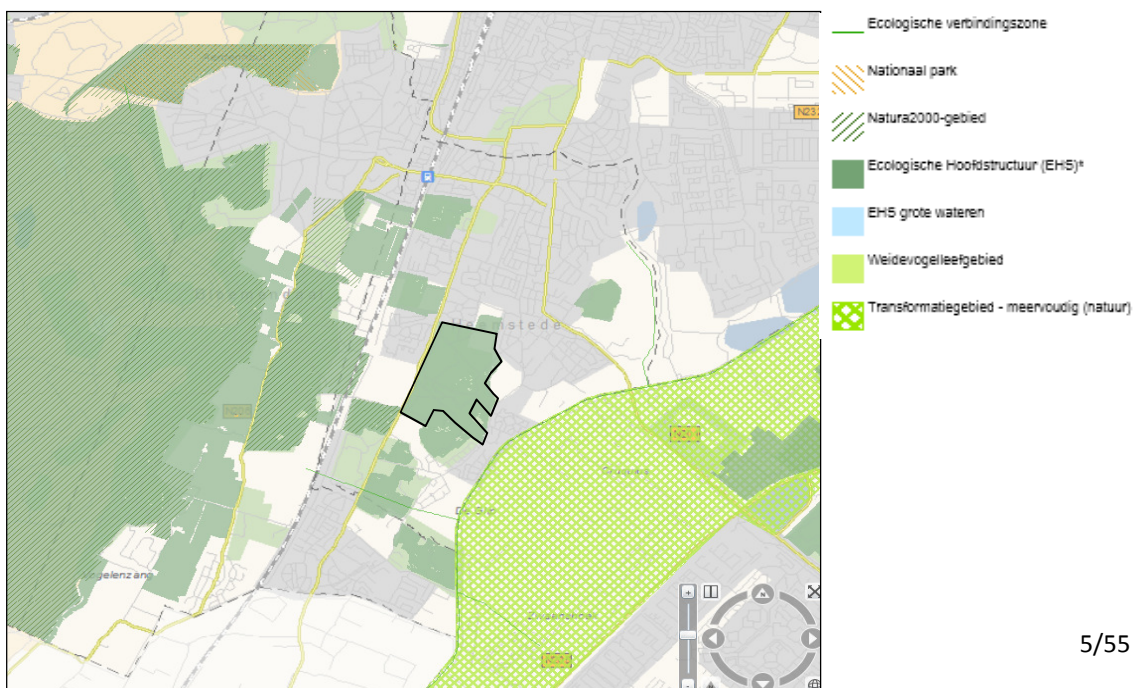
Doelstelling

Dit beheerplan heeft als doel de huidige waarden van het wandelbos Groenendaal vast te leggen en richting te geven aan ontwikkelingen, om ervoor te zorgen dat het wandelbos de aantrekkelijke groene publiekstrekker van de gemeente blijft, met een hoge ecologische waarde en waar de rijke historie van het gebied kan worden beleefd.

In deze doelstelling zijn de drie pijlers van het bos beschreven, namelijk: cultuurhistorie, recreatie en natuur. De hoofddoelstelling is om deze elementen alle drie te behouden of te ontwikkelen en waar mogelijk elkaar te laten versterken. Deze drie pijlers zijn de rode draad in dit beheerplan. Samen met betrokken partijen zijn en worden (waar nodig in de toekomst) afwegingen gemaakt zodat Wandelbos Groenendaal zo optimaal mogelijk gebruikt en beleefd kan worden.

1.2 Kaders

Het wandelbos is niet alleen voor Heemstede van groot belang. Ook op hoger schaalniveau speelt het een grote rol. Zo is het bos een onderdeel van de ecologische hoofdstructuur en is het een belangrijk recreatiegebied met regionale aantrekkingskracht en met een interessante cultuurhistorie voor de regio.

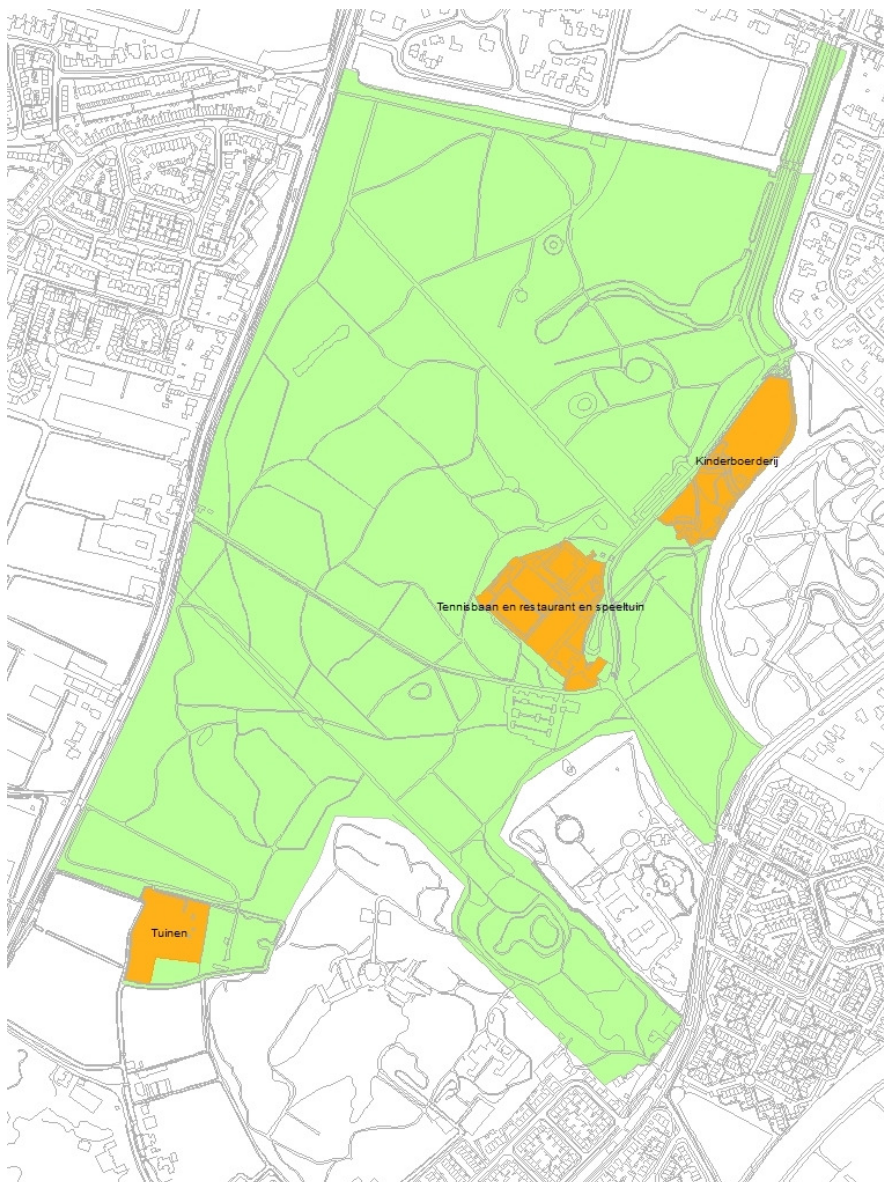

Dit beheerplan staat dus niet op zichzelf. De verschillende (ook gemeentelijke) documenten die van invloed zijn op of relatie hebben met dit beheerplan worden beschreven in bijlage 2.

Onderstaande kaart geeft weer welk gebied precies wordt beschreven in dit beheerplan. Globaal is het te beschrijven als het gebied tussen de Ritzema Boskade aan de noordkant, de Herenweg aan de westkant, de Groenendaalkade/Herfstlaan/Glipper Dreef aan de oostkant. De zuidkant is wat diffuser, buiten de bebouwing van de Thorbeckelaan. De Glipper Dreef en de Algemene Begraafplaats vormen de begrenzing van Groenendaal aan de oostkant.

Private of verpachte gebieden zoals de Bosbeek, Mariënheuvel, tennisvereniging Merlenhove, restaurant Landgoed Groenendaal en speeltuin Groenendaal vallen buiten de kaders van dit beheerplan, net zoals de kinderboerderij en de tuinen van Stichting Kom in mijn tuin.

De Vrijheidsdreef vormt oorspronkelijk de entree van Groenendaal en is daarom in zijn geheel onderdeel van dit beheerplan.

Er is een integrale visie op het bos waar alle elementen onderdeel van zijn. Het beheer gaat echter alleen over het onderhoud van het groen, de paden en het meubilair van het wandelbos. Het beheer van de overige elementen valt buiten de kaders van dit plan. Het betreft hier het onderhoud aan de monumentale gebouwen, wegen, verlichting, bruggen en beschoeiingen en het baggeren van de watergangen en vijvers.

1.3 Leeswijzer

Dit beheerplan is geschreven aan de hand van drie thema's: cultuurhistorie, recreatie en natuur. Deze thema's worden in de verschillende hoofdstukken uitgediept. In hoofdstuk 2 wordt compact weergegeven wat de huidige kwaliteiten zijn, maar ook wat bedreigingen zijn en waar kansen liggen. Een SWOT-analyse vat de diverse punten goed samen.

In hoofdstuk 3 staat de hoofddoelstelling van het bos in combinatie met de ambities per thema. Hierop volgt de beheervisie 2015-2032 in hoofdstuk 4 waarin per object wordt beschreven wat uiteindelijk nodig is om deze doelstellingen te halen. In hoofdstuk 5 volgen de eenmalige maatregelen met bijbehorende kosten. In hoofdstuk 6 wordt beschreven welke maatregelen er jaarlijks nodig zijn om het bos in stand te houden. Hieraan worden de jaarlijkse werkplannen gehangen.

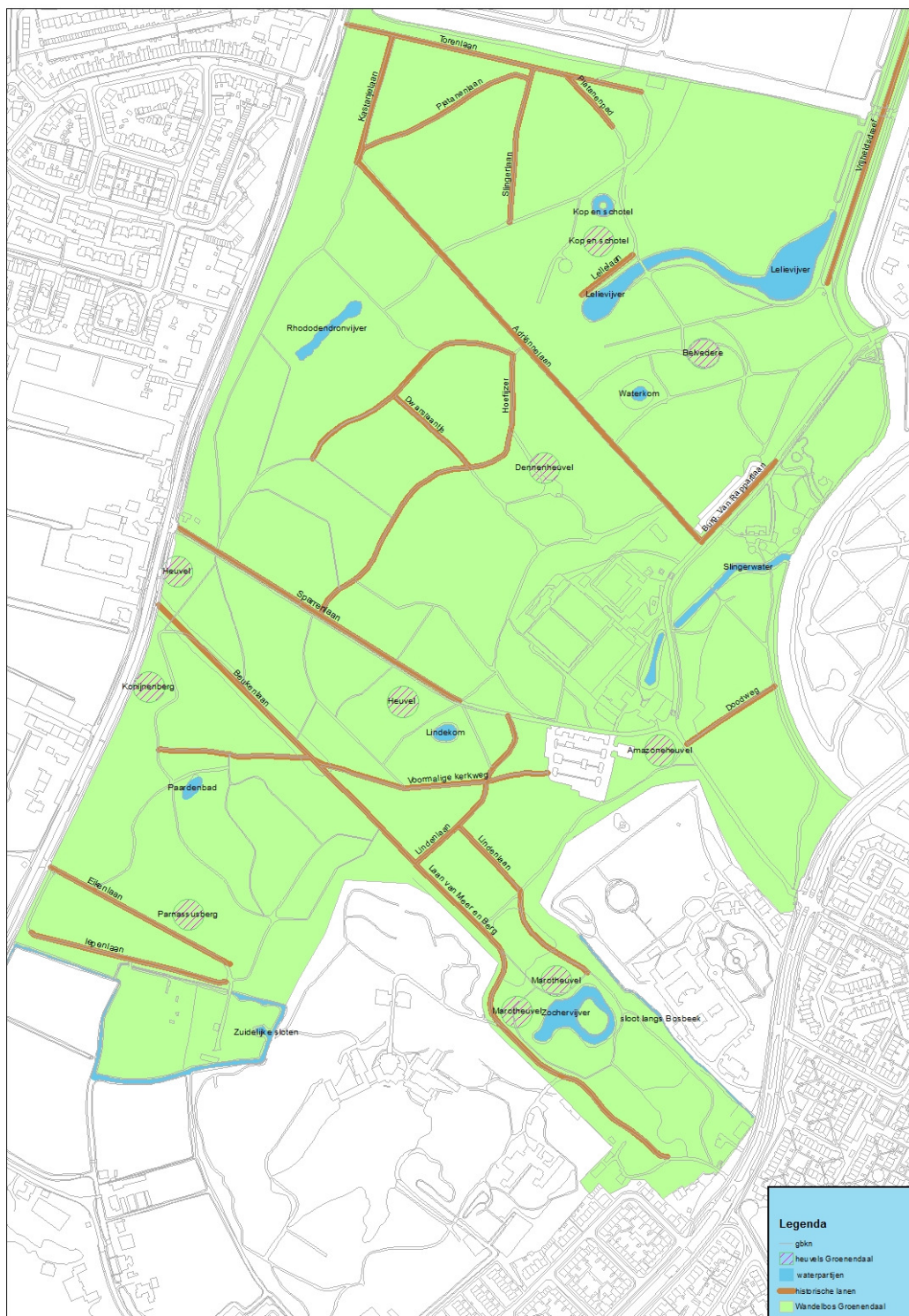
Hoofdstuk 7 geeft een overzicht van de kosten van de eenmalige en reguliere maatregelen en de financiering hiervan. Hoofdstuk 8 beschrijft hoe de communicatie en participatie van de diverse maatregelen jaarlijks en incidenteel gaat plaatsvinden.

2. WAT IS DE HUIDIGE KWALITEIT VAN HET WANDELBOS?

Wat maakt het wandelbos Groenendaal uniek? Dat het bos bijzondere waarden heeft is bekend, maar hoe zit het nu met de specifieke waarden. Hoe zijn deze ontstaan, hoe is het bos gevormd, wat is hier nog van te herkennen? Op basis van literatuuronderzoek, veldwerk en gesprekken met experts en gebruikers is een inventarisatie en analyse van de huidige kwaliteit van het wandelbos gemaakt. In bijlage 1 en 2 is de volledige inventarisatie en analyse te vinden. De belangrijkste conclusies worden in dit hoofdstuk beschreven op de punten cultuurhistorie, recreatie en natuur.

De belangrijkste conclusies zijn per thema samengevat in een SWOT-analyse. Dit staat voor Strength (sterkte punten), Weakness (zwakke punten), Opportunities (kansen) en Threats (bedreigingen).

2.1 Cultuurhistorie

Het bos bestaat historisch gezien uit twee delen: 'Groenendaal' en 'Meer en Berg'. De belangrijkste historische elementen dateren bijna allemaal uit de 18de eeuw. Op 17 juli 1913 krijgt Groenendaal officieel de functie als openbaar wandelpark. In het zuidelijk deel (Meerenberg) van het wandelbos is het oorspronkelijke ontwerp van Zocher met de tuin van Marot als basis nog grotendeels aanwezig. Dit deel is in 1948 door de gemeente aangekocht.

Het gehele terrein heeft sinds 2005 de status van Rijksmonument. De waardering in het kader van de monumentenstatus luidt: *"De historische tuin- en parkaanleg van Groenendaal is van belang als voorbeeld van een in de kern gaaf bewaard en in zijn soort uniek grootschalige parkbos met opvallende monumentale lanen naast vroeg landschappelijke kleinschalige elementen in de loop van de tweede helft van de 18de eeuw tot stand gekomen."* (De volledige beoordeling van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is te lezen in de bijlagen, § 1.2.2). Vooral de lanen en de vijvers zijn belangrijke zichtbare historische elementen. Daarnaast zijn er nog enkele zichtbare landschappelijke elementen die een grote historische waarde hebben, zoals de Marotheuvels en de uitzichtheuvels met zichtlijnen.

Landschappelijke waarde

Het wandelbos heeft door zijn ligging op het oude duin (strandwal) en cultuurhistorische aanleg veel terreindelen met lichte glooiingen en enkele heuvels. Cultuurhistorisch gezien zijn deze hoogteverschillen bijzonder waardevol voor de beleving van de oude strandwal. Voor de recreant biedt het een meerwaarde in de beleving van het wandelbos. Het in stand houden en mogelijk zichtbaarder maken van deze glooiingen verdient aandacht.

Lanen

De historische bomenlanen zijn belangrijke cultuurhistorische structuurdragers. De staat van onderhoud en vitaliteit van de lanen varieert. In bijlage §1.2.6 zijn alle bomenlanen apart beschreven. Het handhaven van de historische bomenlanen verdient extra aandacht. In de loop der jaren zijn steeds meer laanbomen dood gegaan. Er is grote aandacht nodig voor het herstel van in verval geraakte lanen.

Vijvers

De waterpartijen in Groenendaal zijn grotendeels aangelegd in de 18^e eeuw en onderdeel van het cultuurhistorische erfgoed van Groenendaal. In bijlage §1.2.7 zijn alle watergangen en vijvers apart beschreven. De historische uitstraling van vijvers en waterpartijen is in de loop der jaren steeds meer overgegaan in een natuurlijk karakter. Op deze locaties is het herstel van het cultuurbos belangrijker dan het ecologische beheer. Het historisch karakter kan worden verbeterd door deze te ontdoen van oprukkende beplanting en het herstellen van de oevers. Hierdoor zal de beleving van de bezoeker sterk toenemen.

Zichtlijnen

Vanuit recreatief en cultuurhistorisch oogpunt is het wenselijk om een aantal oude zichtlijnen weer goed tot uiting te laten komen. Het betreft zichtlijnen vanaf de verschillende uitkijkpunten in het park, zoals de Belvédère en De Uitkijk, en zichten op terreinonderdelen en elementen die van belang zijn voor de beleving van het terrein, zoals op een open ruimte, waterpartij of boomgroep. De recreatieve beleving van het wandelbos zal hierdoor sterk toenemen, omdat de bezoeker aantrekkelijke uitzichten krijgt te zien.

Bouwwerken en folly's

Verschillende gebouwen en objecten in het wandelbos zijn aangewezen als Rijksmonument. Hoewel het beheer hiervan buiten de kaders van dit beheerplan valt, zijn deze historische bouwwerken wel erg belangrijk voor de beleving van de historie. Het onderhoud van enkele bouwwerken heeft dringend aandacht nodig. Daarnaast waren er vroeger diverse folly's aanwezig in het bos, zoals het heksenhuysje en de schelpennis. Een folly is een niet-conventioneel bouwwerk met als enig doel decoratie en kenmerkend voor landgoederen van eind 18e tot begin 19e eeuw en de Engelse Landschapsstijl. In bijlage §1.2.4 zijn de belangrijkste historische gebouwen en objecten beschreven en op kaart weergegeven. In de loop der jaren zijn er verschillende historische gebouwen en folly's verwijderd.

S

- aanwezigheid van historische objecten, lanen en vijvers
- veel variatie in reliëf

W

- matige kwaliteit van enkele historische elementen, vooral vijvers en lanen
- dichtgegroeide zichtlijnen

O

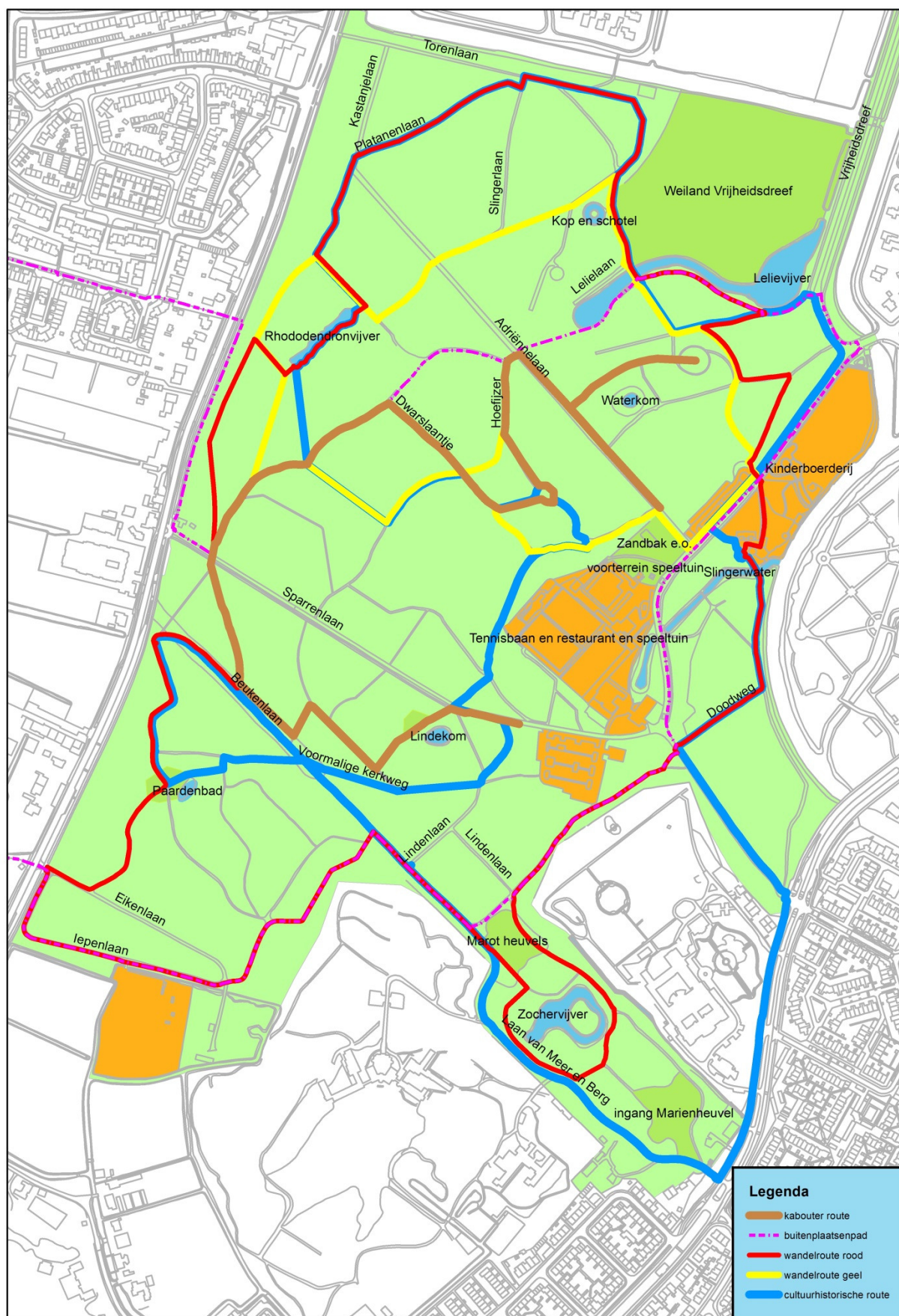
- subsidiemogelijkheden voor groene Rijksmonumenten
- herstel historische objecten, zoals de Belvédère en Rhododendronvijver
- beleving van de historie door herstel van zichtlijnen
- beleefbaar maken van de oude strandwal, door glooiingen zichtbaarder te maken
- herbouw van kenmerkende folly's, zoals de schelpennis of walvisbank
- mogelijk externe financiering voor herbouw Belvédère en/of andere cultuurelementen

T

- natuurvriendelijke oevers en flauwe oevers door honden en koeien, waardoor verandering van historische vorm van de vijvers
- verlies historische uitstraling van lanen door uitval zonder herplant

Het herstel en beheer van de cultuurhistorische terreinonderdelen en elementen is de afgelopen jaren niet adequaat aangepakt. Er is veel potentie om de cultuurhistorie beter zichtbaar te maken.

2.2 Recreatie

Het wandelbos heeft zeer grote recreatieve waarden. Tienduizenden mensen maken jaarlijks gebruik van de vele voorzieningen in en rond het bos. De aanwezigheid van onder andere de kinderboerderij, de speeltuin en het restaurant maken het bos attractief voor jong en oud. Ook de tennisbanen, de ponytrack en de wandelingen van het IVN zorgen voor actieve gebruikers.

Vooraf voor hondenliefhebbers is Groenendaal een geliefd wandelgebied, omdat de hond in dit bosgebied niet overal aan de lijn hoeft. In het deel ten noorden van de Sparrenlaan waar veel wandelaars met honden komen, is het aanmerkelijk drukker dan in het zuidelijke hondenvrije gedeelte.

Doordeweeks wordt de recreatieve druk in het bos vooral bepaald door hardlopers en wandelaars uit Heemstede waarvan een groot deel zijn hond uitlaat. In het weekeinde is het vaak veel drukker door zowel veel bezoekers uit Heemstede als uit de regio. In het noordelijk deel en het deel rond de ingang bij de kinderboerderij, bij de zandbak, is de recreatieve druk het grootst.

De wandelroutes door Groenendaal-Meerenberg worden gevormd meerdere gemarkeerde routes door het terrein. De rode en de gele rondwandeling. Een cultuurhistorische wandelroute gemarkeerd met witte paaltjes. Een wandeling 'buitenplaatsenpad' van Landschap Noord-Holland aangegeven met paaltje met een groen bordje. En een route gemarkeerd door blauwe paaltjes om aan te geven waar de honden door het hondenvrije deel aangelijnd moeten blijven. Er zijn verschillende speurtochten, georganiseerd door Pannenkoekenhuis De Konijnenberg en vanuit de kinderboerderij. Ook is er een geo-cachingroute (schat zoeken met kompas) door het bos. Deze wandeling is ongeveer 5 km lang, maar uiteraard niet gemarkeerd in het bos. De hoofdroutes zijn voldoende toegankelijk voor kinderwagens en rolstoelen. De entrees zijn minder geschikt voor rolstoelers, dit dient aandacht te krijgen. Voor fietsers zijn de mogelijkheden beperkt.

Door betreding van de oevers door honden (en koeien) , verdwijnen kenmerkende lijnen van de oude aanleg. Omdat er in de zuidelijk deel enkele cultuurhistorische elementen aanwezig zijn, maar ook meer bosvakken met onderbeplanting, is het raadzaam de huidige verdeling te handhaven. Hiermee blijft ook een deel van het bos goed geschikt voor bijvoorbeeld kinderdagverblijven of wandelaars die de rust zoeken en de natuur of de historie willen beleven.

Er staan voldoende bankjes en afvalbakken in het bos. Wel zijn er slechts weinig picknickbanken. De uitstraling van het meubilair is sober en doelmatig.

Er zijn vier parkeerplaatsen, waarvan er drie centraal gelegen zijn nabij het restaurant en de kinderboerderij. De andere parkeerplaats ligt aan de Sparrenlaan. De parkeermogelijkheden bij de entrees aan de zuidzijde van het bos zijn beperkt.

De organisaties die in het bos gevestigd zijn, hebben diverse kleine wensen en verzoeken. Restaurant Landgoed Groenendaal en tennisvereniging Merlenhove zouden graag meer verlichting willen langs de paden en het parkeerterrein. Het gevoel van veiligheid is belangrijk voor hun bezoekers. In de avond is het vrij donker. De speeltuin en de ponytrack willen extra aandacht voor (fiets)parkeren en de verkeersveiligheid. De speeltuin zou graag het paviljoentje naast de speeltuin willen gebruiken als eenvoudige horecavoorziening. Scouting WABO (clubhuis in het oude Flora-gebouw) wil graag een kampvuurplaats kunnen maken dicht bij hun kamphuis. Stichting Kom in mijn tuin is gevestigd in het zuiden van Groenendaal naast de oude kwekerij. Voor hen is het belangrijk dat de tuin toegankelijk is en dat de paden ernaartoe ook rolstoelvriendelijk zijn.

S

- Aantrekkelijke voorzieningen in het bos en de directe omgeving (kinderboerderij en speeltuin)
- Geliefd gebied voor hondenbezitters, omdat honden mogen loslopen in het noordelijke deel
- Zuidelijk gebied hondenvrij, hierdoor meer een rustgebied
- Begrazing door koeien met hoge aaibaarheidsfactor

W

- Hoge recreatiedruk en overlast van honden in het noordelijk deel
- toegang tot het bos is moeilijk voor rolstoelers
- Beperkte belevingsmogelijkheden voor fietsers

O

- Meer spelaanleiding voor kinderen: ruimte voor balspelen, klimbomen en dergelijke
- Meer picknickbanken

- Meer verlichting rond parkeerterrein
- Betere parkeervoorzieningen bij de entrees aan de zuidzijde van het bos
- Meer eenvoudige horecavoorzieningen in het bos

T

- Grootschalige ingrepen (lanen vervangen of rigoureuus dunnen) zonder goede uitleg,
- Meer bezoekers in het zuidelijk gaat ten koste van de rust
- Extra voorzieningen in het bos leiden tot meer verstoring van natuur

De recreatieve waarde van het bos is hoog. Er is nog meer potentieel, maar bij uitbreiding van recreatieve voorzieningen moet rekening worden gehouden met de beleefbaarheid, zodat het bos aantrekkelijk blijft voor mens en dier.

2.3 Natuur

In 1990 is het onderhoud van het bos Groenendaal omgevormd van traditioneel naar ecologisch beheer. De ecologische aanpak heeft gezorgd voor een toename in variëteit van flora en fauna. Samen met Bosbeek, Mariënhuvel en de Algemene Begraafplaats vormt het wandelbos Groenendaal een ecologisch samenhangend boscomplex met zeer hoge natuurwaarden.

Uit flora en fauna-inventarisaties blijkt dat de soortenrijkdom in Groenendaal zeer groot is en dat er veel zeldzame planten en dieren voorkomen. Vooral de grote verscheidenheid aan bosvogels en vleermuizen is bijzonder. Deze ecologische waarde wordt voornamelijk bepaald door soorten die kenmerkend zijn voor oude bossen.

Groenendaal heeft een soortenrijke flora. De groeiplaatsen zijn vaak echter veelal klein en/of zeer verspreid, waardoor veel soorten kwetsbaar zijn en de ecologische betekenis voor de fauna beperkt is. Naast de soorten die van nature thuishoren in een bos zijn er ook bijzondere bomen, struiken en planten aanwezig als overblijfselen zijn uit de landgoedperiode. Deze oude bomen, struiken en stinsenflora, die om hun opvallende bloei, herfstkleuren of imposante groeiwijze vanaf de 19^e eeuw zijn aangeplant hebben ook een historische waarde.

Mede door de variatie aan houtsoorten is de paddenstoelenflora van Groenendaal goed ontwikkeld. Het vele, langdurig staande of liggende dode hout is een belangrijke voedingsbodem. Er is een groot aantal soorten te vinden, vooral in het zuidelijke, recreatief minder intensief gebruikte gedeelte.

De invloed van honden op de ecologische ontwikkeling van het wandelbos lijkt beperkt, maar dat er een zekere mate van verstoring is lijkt waarschijnlijk. Door de afwezigheid van struinende honden in het zuidelijk deel heeft de ondergroei in dit deel van het bos zichtbaar meer kans gekregen zich te ontwikkelen. Dat vertaalt zich in hogere natuurwaarden dan gemiddeld in het noordelijke deel. Daarom is het raadzaam de huidige verdeling te handhaven.

Mantel en zoomvegetaties - heesters

Goed opgebouwde bosranden vormen een geleidelijke overgang tussen bos en open veld. Deze bosranden vormen een leefgebied voor diverse vogel- en vlindersoorten en kleine zoogdieren. Er zijn relatief weinig plekken met dergelijke goed ontwikkelde mantel- en zoomvegetatie. Open ruimten (zonlicht) zijn nodig voor het ontwikkelen van ondergroei en gevarieerde kruidenvegetaties. Vanuit natuuroogpunt moet dit aandacht krijgen. Goede mogelijkheden liggen op plekken waar het bos grenst aan graslanden en open ruimten in het park.

Open terreinen

Meer openheid is gewenst. In het parkbos biedt een open terrein de nodige afwisseling. Deze vaak met gras of kruiden begroeide terreinen bieden uitzicht en langs de randen kan een heester/zoomvegetatie ontstaan. Het behoud en herstel van open terreinonderdelen biedt kansen voor het verhogen van de heesterrijkdom en het vrijstellen van zichtlijnen. Dit zal weer een positief effect hebben op de recreatieve beleving en is waardevol voor de ecologie en cultuurhistorie.

Natuurlijke verjonging - dunnen

Natuurlijke verjonging van bomen is belangrijk om een vitaal bos te houden. In een bestaand bos is voldoende lichttoetreding nodig, anders zullen alleen de zogenaamde schaduwboomsoorten zoals beuk en esdoorn zich verjongen. Natuurlijke verjonging van eikenbomen heeft nauwelijks de kans, omdat de hoeveelheid licht te beperkt is. Wanneer dunning achterwege blijft, zal het bos steeds eenzijdiger worden. De afgelopen jaren is er een achterstand ontstaan in dunning en in het verwijderen van esdoorns.

Begrazing

De begrazing met Schotse Hooglanders heeft een positief effect op biodiversiteit en variatie in het bos. Ze eten vooral langer gras en kleinere kruiden en ook af en toe jonge twijgen van struiken. Er is onderzoek gedaan naar het effect van begrazing en welke vorm het beste is voor Groenendaal; dit is bijgevoegd in bijlage 4. Er zijn nauwelijks incidenten met de dieren in relatie tot recreanten of honden. Wanneer er incidenten zijn heeft dit te maken met personen die te dicht bij de koeien komen of opjagen door honden.

Boomstammen en takkenrillen

Dood hout heeft een hoge ecologische waarde. Omgevallen bomen en snoeihout blijft in principe altijd in het bos. Het beeld is echter ook van belang. Bij een teveel aan door hout en omgevallen bomen kan dit een zeer rommelig beeld geven. Ook mogen takkenrillen het aanzien van cultuurhistorische elementen, zoals zichtlijnen, niet aantasten. In dat geval zou het hout wel verwijderd of verplaatst moeten worden. Takkenrillen gemaakt van grof snoeiafval zijn van belang voor bepaalde diersoorten. Helaas zijn veel van de huidige takkenrillen te klein om de ecologische potentie te benutten. Nieuwe takkenrillen moeten in de toekomst bij de aanleg voldoende volume hebben, minimaal een meter breed en een meter hoog. Een bestaande stammenwal moet niet worden opgehoogd of verbreed met los takkenmateriaal. Dit is bijna altijd ongunstig, vooral voor paddenstoelen, omdat reeds bestaande vruchtlichamen dan kunnen afsterven ('verstikken').

S

- Aanwezigheid van beschermde planten- en diersoorten en rode lijst soorten
- Aanwezigheid van dood hout en takkenrillen
- Aanwezigheid van veel verschillende soorten paddenstoelen, waaronder enkele zeer zeldzame
- Begrazing heeft een positief effect op de biodiversiteit

W

- Weinig ondergroei / heesters
- Weinig natuurlijke bosranden
- Veel esdoornopschot
- Gebied vrij geïsoleerd, nauwelijks uitwisseling fauna mogelijk

O

- Landgoed Mariënheuvel openstellen en bijvoegen
- Relaties met natuurorganisaties (IVN, KNNV, Vogelwerkgroep) verbeteren
- Aanvullende vormen van begrazing onderzoeken
- Inventarisatiegegevens van natuurorganisaties beter registreren
- Inzet vrijwilligers structureren

T

- Te grote recreatiedruk voor behoud van natuurwaarden
- Grootschalige ingrepen, kappen van gezonde bomen bij laanboomvervanging of dunning
- Extra verlichting in het bos veroorzaakt mogelijk verstoring voor nachtdieren
- Grotere achterstand in onderhoud (dunnen en esdoornbestrijding) waardoor minder variatie in vegetatie

Ecologisch beheer heeft bijgedragen aan de zeer hoge natuurwaarden. Dit kan nog verhoogd worden door het creëren van meer openheid en het ontwikkelen van natuurlijke bosranden.

2.4 Samenvatting huidige kwaliteit

De belangrijkste conclusies uit de analyse kunnen worden samengevat in de onderstaande SWOT-analyse.

<u>Sterke punten</u> - Aanwezigheid van historische objecten, lanen en vijvers - Veel variatie in reliëf - Aantrekkelijke voorzieningen in het bos en de directe omgeving (kinderboerderij en speeltuin) - Geliefd gebied voor hondenbezitters, omdat de honden mogen loslopen - Zuidelijk gebied hondenvrij, hierdoor meer een rustgebied - Begrazing door koeien met hoge aaibaarheidsfactor hebben positief effect op recreatie - Begrazing heeft een positief effect op de biodiversiteit - Aanwezigheid van beschermde planten- en diersoorten en rode lijst soorten - Aanwezigheid van dood hout en takkenrillen - Aanwezigheid van veel verschillende soorten paddenstoelen, waaronder enkele zeer zeldzame	<u>Zwakke punten</u> - Matige kwaliteit van enkele historische elementen, vooral vijvers en lanen - Dichtgegroeide zichtlijnen - Hoge recreatiedruk en overlast van honden in het noordelijk deel - Beperkte belevingsmogelijkheden voor fietsers - Weinig ondergroei / heesters - Weinig natuurlijke bosranden - Veel esdoorn opschot - Gebied vrij geïsoleerd, nauwelijks uitwisseling fauna mogelijk
<u>Kansen</u> - Subsidiemogelijkheden voor groen Rijksmonumenten - Herstel cultuurhistorische landschapsoBJECTEN - beleving van de historie door herstel van zichtlijnen - beleefbaar maken van de oude strandwal, door accidentatie zichtbaarder te maken - herstel van kenmerkende follies, zoals de schelpennis of walvisbank - Mogelijk externe financiering voor herstel Belvédère en/of andere cultuurelementen - Meer openheid en variatie in vegetatiestructuren - Meer spelaanleiding voor kinderen - Meer picknickbanken - Meer/betere verlichting rond parkeerterrein - Betere parkeervoorzieningen bij de entrees aan de zuidzijde van het bos - Meer eenvoudige horecavoorzieningen in het bos - Aanvullende vormen van begrazing onderzoeken - Samenwerking Vrienden van Groenendaal bij opstellen onderhoudsplannen - Relaties met natuurorganisatie (IVN, KNNV) verbeteren - Inventarisatiegegevens van natuurorganisaties beter registreren - Inzet vrijwilligers structureren	<u>Bedreigingen</u> - Natuurvriendelijke oevers en flauwe oevers door honden, waardoor verandering van historische vorm van de vijvers - Verlies historische uitstraling van lanen door uitval zonder herplant. - Grootschalige ingrepen (lanen vervangen of rigoureuus dunnen) zonder goede uitleg - Meer bezoekers in het zuidelijk gaat ten koste van de rust - extra voorzieningen in het bos leiden tot meer verstoring voor natuur - Te grote recreatie druk voor behoud natuurwaarden - Grootschalige ingrepen, kappen van gezonde bomen bij laanboomvervanging of dunning - Extra verlichting in het bos veroorzaakt mogelijk verstoring voor nachtdieren - Grotere achterstand in onderhoud (dunnen en esdoornbestrijding) waardoor minder variatie in vegetatie - Gemeentelijke bezuinigingen op onderhoud

3. DOELSTELLING EN AMBITIES

Op basis van de inventarisatie en analyse kan worden gesteld dat deze waarden in de afgelopen jaren in grote lijnen niet zijn veranderd. Daarvoor lijkt het niet nodig om principiële wijzigingen door te voeren in de uitgangspunten ten opzichte van het vorige beheerplan. De belangrijkste doelstellingen van het beheerplan uit 1992 gelden daarmee nog steeds:

- een bosterrein met ruime mogelijkheden voor intensieve en extensieve recreatie
- een zelfregulerend bosterrein met een grote ecologische variatie;
- handhaven en herstellen van de historische elementen.

Groenendaal is een cultuurhistorisch bepaald bos, dat in 1913 een wandelbos is geworden en sinds 1992 ecologisch wordt beheerd. Er is niet direct een verschil in prioriteit tussen de verschillende waarden: cultuurhistorie, recreatie en natuur.

Geconcludeerd is dat de afgelopen decennia de nadruk heeft gelegen op het ecologisch beheren van het wandelbos. De recreatieve mogelijkheden speelden daarnaast een belangrijke rol. Het behouden van de cultuurhistorische waarde is minder adequaat opgepakt. Van het herstellen van historische elementen is helemaal geen sprake geweest. De versterking van de historische waarde dient nu dan ook prioriteit te krijgen. Alleen zo worden de unieke aspecten van de voormalige buitenplaats Groenendaal versterkt:

- als een van de weinige plekken in Nederland waar de landschapsinrichting van Marot en Zocher zichtbaar zijn;
- als eerste wandelbos in Nederland, exclusief aangekocht door een gemeente voor dit doel;
- als unieke mix van openbare recreatie en cultuur, ofwel cultuurhistorisch toerisme;
- als vanaf 1913 'de groene magneet van Heemstede', de bepalende factor van het groene karakter van het dorp.

De hoofddoelstelling luidt:

De beleving van de cultuurhistorische waarde van het bos versterken, met behoud van de grote ecologische variatie en de mogelijkheden voor diverse vormen van recreatie.

Deze hoofddoelstelling kan worden vertaald in de volgende ambities:

Cultuurhistorie

- De landschappelijke karakteristieken zichtbaarder maken
- Behouden historische bouwkundige elementen
- Herstel van verdwenen elementen, mogelijk in nieuwe vorm
- Herstel van historische bomenlanen en vijvers
- Rijksmonumentenstatus benutten

Recreatie

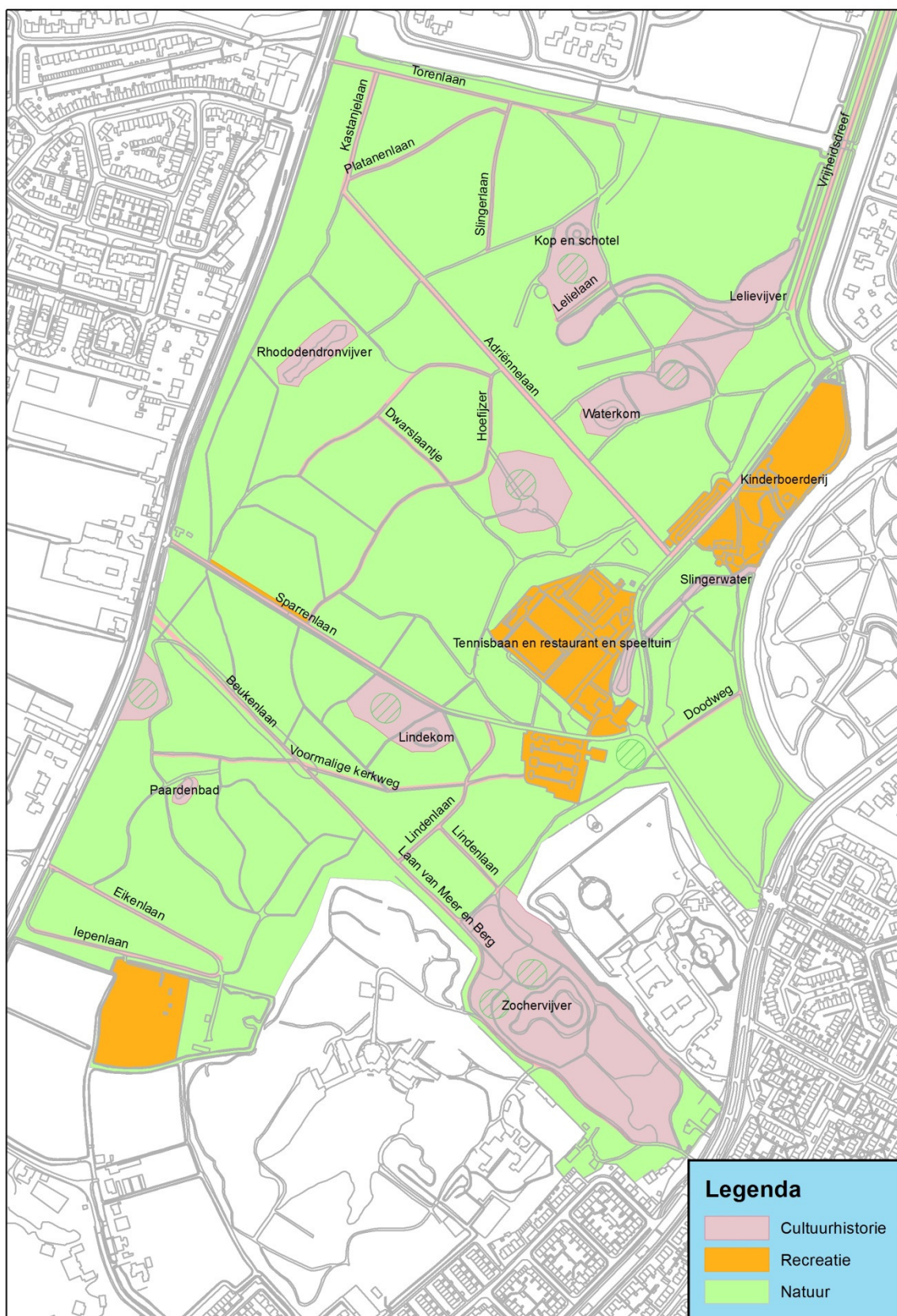
- Aantrekkelijk bos voor diverse vormen van recreatie: hondenbezitters, kinderen, natuurliefhebbers, sporters, cultuurhistorisch geïnteresseerden etc.
- Oppervlakte hondenloslooplek gebied handhaven
- Hoofdroutes goed toegankelijk voor mindervaliden

Natuur

- Variatie in de natuur behouden en versterken
- Behoud biodiversiteit
- Beheer uitvoeren volgens gedragscode van de Flora- en faunawet
- Actuele informatie over de aanwezigheid van beschermde flora en fauna

Om deze ambities waar te kunnen maken is het belangrijk dat verschillende waarden (cultuurhistorie, natuur en recreatie) elkaar versterken. Het beheer is altijd een afweging van belangen, waarbij er niet per definitie altijd één waarde belangrijker is dan de ander. Wel is het van belang dat er per locatie en beheerobject duidelijke keuzes worden gemaakt, vooral tussen cultuurhistorie en natuur.

Op de kaart is de relatie tussen cultuurhistorie, natuur en recreatie weergegeven. De roze delen zijn belangrijke dragers van het historische karakter. Dit is als het ware de kapstok/ruggengraat van Groenendaal. Hier is het beeld belangrijker dan de natuurwaarde. In de bosvakken (groen) wordt gestuurd op de ecologie.

4. BEHEERVISIE 2015-2032 (18 jaar)

Het beheerplan bestaat uit een beheervisie (18 jaar) en een beheerplan (6 jaar). In de visie wordt met behulp van streefbeelden beschreven hoe verschillende delen van het bos eruit zouden moeten zien. Dit eindbeeld kan worden bereikt met regulier beheer of een aanpassing daarvan. Soms zijn eenmalige maatregelen nodig om dit streefbeeld te bereiken.

Een termijn van 18 jaar lijkt erg lang, maar het vorige beheerplan heeft 22 jaar gefungeerd als basis en de uitgangspunten van dat plan gelden grotendeels nog steeds. De waarde, uitstraling en betekenis van het wandelbos Groenendaal voor de gemeenten zijn onveranderd gebleven.

4.1 Cultuurhistorie

De conclusie uit de analyse luidt: *Het herstel en beheer van de cultuurhistorische terreinonderdelen en elementen is de afgelopen jaren niet adequaat aangepakt. Er is veel potentie om de cultuurhistorie beter zichtbaar te maken.*

4.1.1 Bomenlanen

De bomenlanen zijn belangrijke cultuurhistorische structuurdragers. De lanen zijn in verschillende tijdsperiodes aangelegd en hebben hierdoor ook andere uitstralingen. Er zijn diverse boomsoorten gebruikt. Een laan kan bestaan uit een enkele of een dubbele bomenrij. Er zijn momenteel 19 lanen in Groenendaal. In bijlage 3 is de huidige uitstraling en de kwaliteit van de individuele lanen beschreven. Een aantal bomenlanen hebben de maximale levensduur bereikt en worden kwalitatief steeds slechter.

De doelstelling is het historische karakter van de bomenlanen zo lang mogelijk te behouden. In sommige gevallen moeten de laanbomen vrijgezet worden van de rest van de vegetatie, omdat de omliggende vegetatie de laanbomen aan het zicht onttrekt of de groei negatief beïnvloed. Bij elke laan worden de laanbomen bevoorrecht boven de rest van de beplanting.

De laanbomen worden zo lang mogelijk behouden. Deze worden alleen gekapt als deze een gevaar opleveren voor recreanten. Bij eventueel uitval van individuele bomen kan er voor worden gekozen om de stam te laten staan. Staand dood hout heeft een grote ecologische waarde. Bovendien valt het verlies van een enkele boom hierdoor minder op, waardoor het beeld van de laan langer behouden blijft. De stam wordt wel verwijderd als er gevaar voor de recreanten optreedt.

Streefbeeld lanen
(foto Adriënnelaan)

Stammen laten staan
(foto Torenlaan)

Wanneer een laanboom wordt verwijderd, wordt op deze plek niet direct een nieuwe boom geplant. Het individueel terug planten heeft geen zin, omdat de nieuwe boom niet zal uitgroeien tot een volwaardige laanboom. Deze boom blijft klein door de (licht)concurrentie van naastgelegen beplanting en laanbomen. Als er een herplant plaats vindt, is er genoeg ruimte nodig om de nieuwe boom een kans te geven. Een laan moet daarom in één keer (mogelijk wel in meerdere delen) worden herplant. Dit betekent dat er dan dus ook enkele grote (gezonde) bomen zullen sneuvelen. Dit ligt uiteraard erg gevoelig en het moment waarop dit moet gebeuren is dan ook lastig te bepalen. Het belangrijkste criterium is dat het visueel geen laan meer is. Het kan ook zijn dat een groot aantal van de bomen dusdanig zwak of ziek zijn, dat aangenomen kan worden dat binnen enkele jaren vrijwel de hele laan zal verdwijnen. Wanneer 50 procent van de laanbomen is uitgevallen,

is een goed moment om te bepalen wanneer de laan vervangen wordt. Dit kan dan nog wel enkele jaren duren, maar dat is wel een goed moment om te starten met de voorbereidingen, zoals het regelen van de financiële middelen en de communicatie.

Doodweg Groenendaal
(zo dus niet)

Bloemendaalse bos
(streefbeeld laanboomvervang)

Elswoutslaan in Overveen
(streefbeeld laanboomvervang)

4.1.2 Historische bouwwerken

Historische objecten dragen bij aan de beleving en het besef van de historie. Er zijn verschillende historische bouwwerken in Groenendaal met een officiële monumentenstatus. Andere objecten zijn belangrijk als onderdeel van de monumentenstatus van het gehele bos. In bijlage 1 (§ 1.2.4) zijn de belangrijkste objecten beschreven.

Alle historische bouwwerken hebben een belangrijke recreatieve waarde. De doelstelling is om de nu aanwezige objecten zo lang mogelijk in goede staat te behouden.

Enkele historische elementen zijn helaas in de loop der jaren verdwenen. Mogelijk kunnen enkele van deze objecten, zoals de Belvédère of de schelpennis, worden teruggeplaatst. Hierbij is het ook mogelijk om op een dergelijke locatie een nieuw eigentijds bouwwerk/kunstwerk te plaatsen met een verwijzing naar het verleden. Een goed voorbeeld hiervan is te zien in het bos van de Overplaats in Heemstede, waar een nieuwe bouwwerk is geplaatst op de plek van de oude theekoepel.

kunstobject

Nieuw 'historisch' bouwwerk

4.1.3 Vijvers en sloten

De waterpartijen in Groenendaal zijn onderdeel van het cultuurhistorische erfgoed van Groenendaal. Bij het beheer van de vijvers wordt dan ook meer gestuurd op de historische uitstraling, dan op ecologie. Dit betekent dat een scherpe oeverrand met beschoeiing de voorkeur heeft boven een natuurvriendelijke oever.

Rond enkele vijvers heeft ook de beplanting een link met de historie. Goede voorbeelden zijn de Rhododendronvijver met de rododendrons en de Lindekom met lindebomen. Deze beplanting versterkt het historische karakter en de recreatieve waarde voor de bezoekers. De belevingswaarde van de Lelievijver kan verbeterd worden door hier waterlelies te planten. Deze kunnen worden overgezet uit het water langs de Vrijheidsdreef.

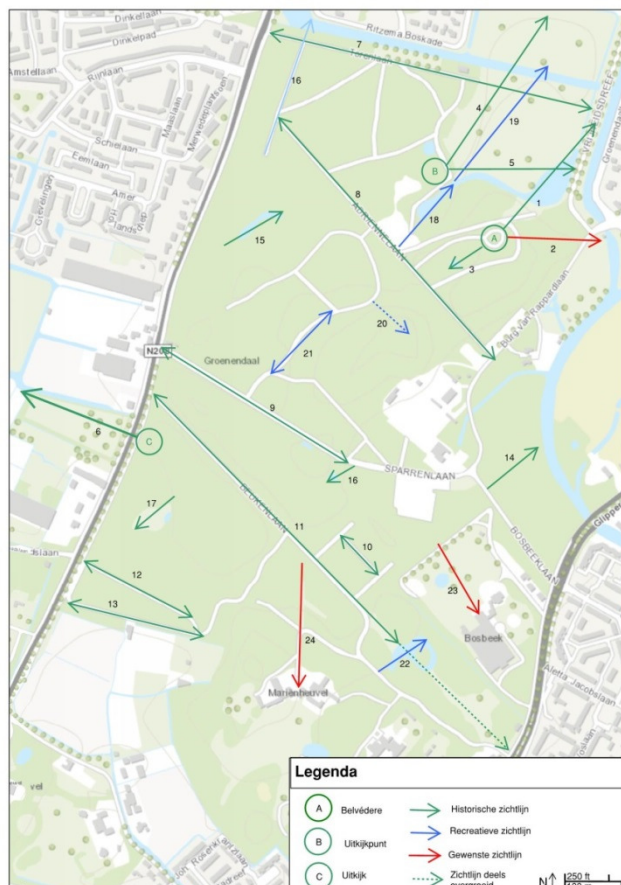
Historische vijver met beschoeiing
(Sweelincplein in Heemstede)

Streefbeeld kop en schotel
(Overplaats in Heemstede)

De waterkwaliteit van de watergangen en vijvers dient goed te zijn. Door de bosrijke omgeving en doordat er weinig tot geen doorstroming is, worden de waterpartijen op termijn minder diep door bladafval en dood hout. Groot dood hout wordt daarom periodiek uit het water gehaald. Bladafval kan gedeeltelijk jaarlijks verwijderd kunnen worden. Op langere termijn wordt dit verwijderd door te baggeren.

4.1.4 Zichtlijnen

Zichtlijnen zijn belangrijk voor de beleving. Ze zijn vroeger aangelegd voor een ruimtelijke ervaring van het bos. Sommige zijn nog zichtbaar, maar een aantal zijn overgroeid. Waar mogelijk moeten deze hersteld worden. Er wordt ook gekeken of er nieuwe zichtlijnen gemaakt kunnen worden ter bevordering van de recreatie en historische waarde.

4.2 Recreatie

De conclusie uit de analyse luidt: *De recreatieve waarde van het bos is hoog. Er is nog meer potentieel, maar bij uitbreiding van recreatieve voorzieningen moet rekening worden gehouden met de beleefbaarheid, zodat het bos aantrekkelijk blijft voor mens en dier.*

Hiermee wordt vooral bedoeld dat het van belang is om de huidige recreatieve voorzieningen op kwalitatief hoogwaardig niveau te behouden en dat er terughoudend gekeken wordt naar nieuwe ontwikkelingen.

4.2.1 Spreiding van de recreatieve druk

Er ligt een grote recreatieve druk op het bos, vooral in het weekend. Het gebied rond de entree bij de kinderboerderij is het drukste. In het deel ten noorden van de Sparrenlaan waar honden los mogen lopen, is het aanmerkelijk drukker dan in het zuidelijke gedeelte. De gevolgen zijn zichtbaar; in het noordelijk deel krijgen kruiden en heesters (ondergroei) minder kans zich te ontwikkelen door de vele betreding van recreanten en honden.

Het verdelen van de druk is mogelijk door deze tweedeling op te heffen. Dit is niet wenselijk; het zuidelijke deel is nu aantrekkelijk voor de natuur- en rustliefhebbers en heeft hogere natuurwaarden. Een andere optie is het verbieden van (loslopende) honden in heel Groenendaal. Dit zal de natuur ten goede komen, maar is absoluut geen optie. Het aantal locaties binnen Heemstede waar honden mogen loslopen is beperkt. Het huidige hondenbeleid en de splitsing tussen het noordelijk en zuidelijk deel blijft dan ook gehandhaafd. Het is mogelijk om de overlast van grote groepen honden (uitlaatservices) te beperken, door een lager maximaal aantal honden per persoon in te stellen. Dit is momenteel zes honden per persoon. Deze beperking is vastgelegd in de APV (Algemene Plaatselijke Verordening). Het is wenselijk om het maximum van drie honden per persoon in te stellen.

De recreatie dient afgestemd te zijn op specifieke doelgroepen. Verschillende recreanten gebruiken verschillende delen van het bos. Hiermee wordt bij de inrichting en het beheer zoveel mogelijk rekening gehouden.

- Gezinnen met jonge kinderen. Gebruiken het bos voornamelijk voor wandelen en spelen. Zij komen vooral bij het gebied rond de kinderboerderij, de speeltuin en het bosgebied rond de entree bij de Adriënnelaan.
- Cultuurhistorisch geïnteresseerden. Gebruiken de cultuurhistorische wandelroute en komen daarnaast voornamelijk het zuidelijke deel gebied (oude Meer en Berg), bij de entree aan de Glipper Dreef.
- Sporters, voornamelijk hardlopers. Gebruiken het gehele bos, zoveel de wandelroutes als de heuvels.
- Natuurliefhebbers/rustzoekers. Gebruiken het deel ten zuiden van de Sparrenlaan.
- Hondenbezitters. Gebruiken het deel ten noorden van de Sparrenlaan, voornamelijk de lanen en de vijvers.

Het zuidelijk deel van het bos kan aantrekkelijker gemaakt worden voor gezinnen en sporters zonder dat dit afbreuk doet aan de natuurlijke uitstraling van dit deel. Dit kan bijvoorbeeld door het creëren van sport- en spelaanleidingen, zoals een trimbaan, gemaakt van natuurlijke materialen.

4.2.2 Meubilair

Er zijn diverse soorten meubilair aanwezig in het bos, zoals zitbanken, afvalbakken, palen, hekwerken, verlichting en informatieborden. Ook de zandbakken en het fitnessapparaat worden tot het meubilair gerekend. Al het meubilair heeft als functie het verhogen van de recreatieve waarde van het bos.

De objecten moeten het gehele jaar door functioneel zijn. Om de onderhoudskosten te beperken is het uitgangspunt altijd geweest 'sober en doelmatig'. De huidige objecten worden gehandhaafd. Wanneer objecten moeten worden vervangen wordt gekeken of er mogelijk nieuwe typen op de markt zijn die beter passen bij de uitstraling van het ecologisch beheerd bos met een cultuurhistorische uitstraling.

Banken, picknicksets en prullenbakken

Er zijn momenteel diverse type bankjes in het bos. Hier dient meer eenheid in te komen. De bankjes moeten vooral functioneel zijn en een nette uitstraling hebben. Het standaard type bank dat tegenwoordig in de openbare ruimte wordt gebruikt voldoet ook prima in het bos. Dit is al een iets luxer type dan vroeger werd gebruikt en past hierdoor bij de uitstraling van het landgoedbos. Luxe (gelakte) bankjes zijn in het verleden gesponseerd. Dit type bankje kan nog wel worden toegepast, maar dan alleen op bijzondere historische

locaties. Er staan er veel bankjes in het bos. Daarom wordt eerst gekeken of het wel echt nodig is om een bankje te vervangen. Bij recreëren hoort picknicken. Daar zijn nu weinig voorzieningen voor. Gewone bankjes kunnen ook vervangen worden door picknicktafels. De huidige prullenbakken zijn weliswaar doelmatig, maar de uitstraling voldoet niet aan het gewenste beeld. Een ander type is wenselijk.

Standaard type bank

Luxe gesponsorde bankjes

Voorbeeld van een ander type prullenbak

Informatiepanelen, informatiebordjes, routepaaltjes

De huidige informatieborden en paaltjes zijn functioneel en voldoen aan de gewenste natuurlijke uitstraling. De informatiepanelen hebben aan beide zijden ophangplekken voor posters, foto's en andere spullen. Deze worden gebruikt om actuele zaken te communiceren. Deze informatievoorziening dient extra aandacht krijgen. Dit wordt nader beschreven in hoofdstuk 8 'Communicatie en participatie'. Momenteel staan er drie informatiepanelen. Het is wenselijk om nog drie extra panelen te plaatsen, zodat bij alle meest gebruikte ingangen een bord staat.

Hekwerken

Hekken dienen vooral functioneel te zijn. Hekken in het bos bestaan uit houten palen met schapengaas. Op bijzondere locaties, zoals historische uitkijkpunten, kunnen 'luxe' hekwerken worden toegepast. Maar in principe zouden er in de toekomst alleen houten hekwerken toegepast moeten worden.

Verlichting

Verlichting wordt zo weinig mogelijk toegepast in het bos. Alleen de rijwegen hebben verlichting. De verlichting van de kleine parkeerplaats voor het restaurant wordt verbeterd. Bij nieuwe verlichting moet rekening worden gehouden met verstoring van de fauna, vooral vleermuizen. De verlichting hoeft in principe alleen te branden tijdens openingstijden van het restaurant en het tennispark. Het beheer van de verlichting is geen onderdeel van dit beheerplan.

Speelvoorzieningen

Er is een beperkt aantal speelobjecten in het bos. Speeltoestellen passen niet in het bos; hier wordt gekozen voor natuurlijk en avontuurlijk spelen en het creëren van spelaanleidingen. Op de grasvelden is ruimte voor balspelen; omgevallen bomen worden door kinderen gebruikt om op te klimmen en klauteren. De zandbakken nabij de kinderboerderij wordt goed gebruikt en voldoet aan de gewenste uitstraling. De gemetselde rand van klinkers past goed bij de historische omgeving. De zandbak in het bos is een beetje vreemd. Deze wordt nauwelijks gebruikt door kinderen en zou vervangen kunnen worden door een ander meer natuurlijk (speel)object. Het heksenhuisje is een goed voorbeeld van een (speel)object, dat ook past bij de natuurlijke en historische uitstraling.

Overig meubilair en kunstwerken

Al het overige meubilair dient te passen bij de uitstraling van een cultuurbos dat ecologisch beheerd wordt. Dit betekent dat ze gemaakt zijn van natuurlijke materialen of juist een klassieke uitstraling hebben. Het fitnessstoestel voldoet hier niet aan en staat bovendien op een veel te prominente plaats op een open weide. Deze zou kunnen worden verplaatst naar de rand van de weide. Nieuwe kunstobjecten kunnen bijdragen aan de historische en recreatieve waarde van het bos.

4.2.3 Paden

Onder verharding vallen alle autowegen, fietspaden en voetpaden. Het onderhoud van autowegen en fietspaden maakt geen onderdeel uit van dit beheerplan.

Autowegen en fietspaden

De asfaltwegen (rood op de kaart) en het deel van de Sparrenlaan dat alleen toegankelijk is voor fietsers (blauw op de kaart) worden onderhouden op basis van beeldkwaliteit. De beoogde kwaliteitsniveau is gelijk aan de wegen in de rest van de gemeente,

Wandelpaden

De wandelroutes door het bos zijn weer onder te verdelen in primaire voetpaden en secundaire voetpaden.

Primaire voetpaden

Dit zijn de belangrijke paden in het bos (zwarte lijnen op de kaart). Dit zijn de doorgaande en/of gemarkeerde wandelroutes. Ze bestaan uit zand, grind, klinker en andere materialen. Het huidige beeld van de paden voldoet aan het streefbeeld.

Het materiaal waarvan ze gemaakt zijn, is niet direct belangrijk, als ze maar het hele jaar begaanbaar zijn voor recreanten. In het bos zijn nog enkele restanten oude klinkerverharding aanwezig op de wandelpaden. Deze verharding wordt nauwelijks onderhouden en mag ook overgroeien.

De primaire voetpaden dienen ook toegankelijk te zijn voor mindervaliden en rolstoelgebruikers. Obstakels, zoals overhangende takken of een omgevallen boom, worden direct verwijderd. Eventuele extreme oneffenheden worden verholpen.

Secundaire voetpaden

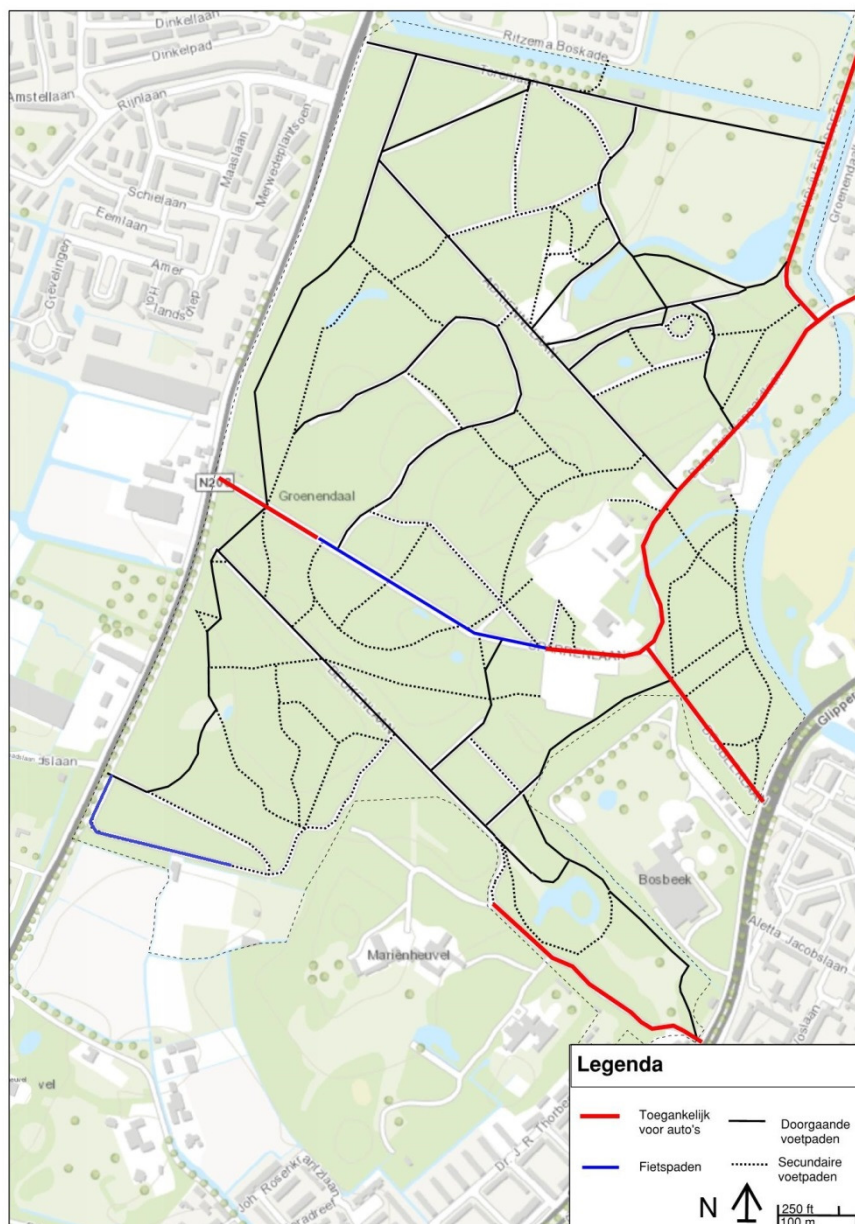
Dit zijn de minder belangrijke paden in Groenendaal buiten de hoofdwandelroute (gestippelde lijnen op de kaart). Dit zijn allemaal zandpaden. De huidige paden voldoen aan het gewenste kwaliteitsbeeld en worden periodiek onderhouden door ze aan te vullen met zand en overhangende beplanting te verwijderen. De huidige paden worden gehandhaafd. Eventuele kleine nieuwe (illegale) paden kunnen worden dichtgezet met boomstammen of takkenrillen.

fietspad Sparrenlaan

primaire voetpad

secundaire voetpad

4.2.4 Nieuwe initiatieven op het gebied van recreatie

Met enige regelmaat komen er verzoeken van ondernemers voor nieuwe faciliteiten, activiteiten of evenementen in of in de directe omgeving van Groenendaal. Er wordt zeer terughoudend tegen deze ontwikkelingen aangekeken, omdat dit een extra aantrekkingskracht zal hebben op het bos. Commerciële activiteiten, zoals nieuwe horecagelegenheden, zijn niet wenselijk in het bos. Dit veroorzaakt een te grote verstoring voor de overige recreanten en de natuur. Natuur- en cultuurbeleving zijn wellicht de meest aansprekende van alle recreatieve aspecten van Groenendaal. Dit moet zo blijven. De enige beperkte mogelijkheid hiervoor is wellicht bij de kinderboerderij.

Het noordelijke weiland is niet geschikt voor evenementen. Het terrein langs de Vrijheidsdreef ten noorden van het wandelbos wel. Hier zijn mogelijkheden voor tijdelijke evenementen, zoals een ijsbaantje of een klein circus.

4.3 Natuur

De conclusie uit de analyse luidt: *Ecologisch beheer heeft bijgedragen aan de zeer hoge natuurwaarden. Dit kan nog verhoogd worden door het creëren van meer openheid en het ontwikkelen van natuurlijke bosranden.*

De bospercelen buiten de paden en de cultuurhistorische plekken zijn aangewezen als natuur en worden ecologisch beheerd. Doordat het zuidelijk deel van het bos rustiger is zal de natuurwaarde van dit deel hoger zijn dan het noordelijk deel.

Voor het verhogen van de natuurwaarden is het belangrijk om meer variatie aan te brengen in beplantingstypen en gelaagdheid. Er wordt zo veel mogelijk variatie aangebracht zonder afbreuk te doen aan het boskarakter. Extra variatie in gelaagdheid kan gecreëerd worden door op meer plekken een struiken- en kruidenlaag aan te brengen (kruid-zoom-mantel-bos opbouw). Voor de extra variatie in beplantingstypen en vegetatiestructuur wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van inheemse, bij voorkeur gebiedseigen, beplanting. Soorten met een sterke concurrentiekracht (vooral esdoorns, maar plaatselijk ook beuken) worden bestreden.

Dood hout en gesnoeid materiaal blijft in principe in het bos en wordt neergelegd op takkenrillen. Ook enkele grote stammen kunnen in een bosvak blijven liggen. In geval van grootschalige dunning is het niet meer wenselijk om al het hout in het bos te verwerken. Dit geeft een te rommelig beeld. Daarom zal er ook hout uit het bos worden verwijderd. Takkenrillen worden op enige afstand van paden te gelegd, waardoor het ook minder storend is voor het beeld. Vooral het beeld van de zichtlijnen en de historische bomenlanen mag niet door takkenrillen worden verstoord.

Begrazing heeft een positief effect op de vegetatie. De inzet van de Schotse Hooglanders blijft daarom gehandhaafd. Het huidige aantal van zeven runderen is prima. Er wordt onderzocht of aanvullende vormen van begrazing kunnen worden ingezet.

(Stinsen)flora

Dood hout

Schotse Hooglanders

4.3.1 Bosvegetatie

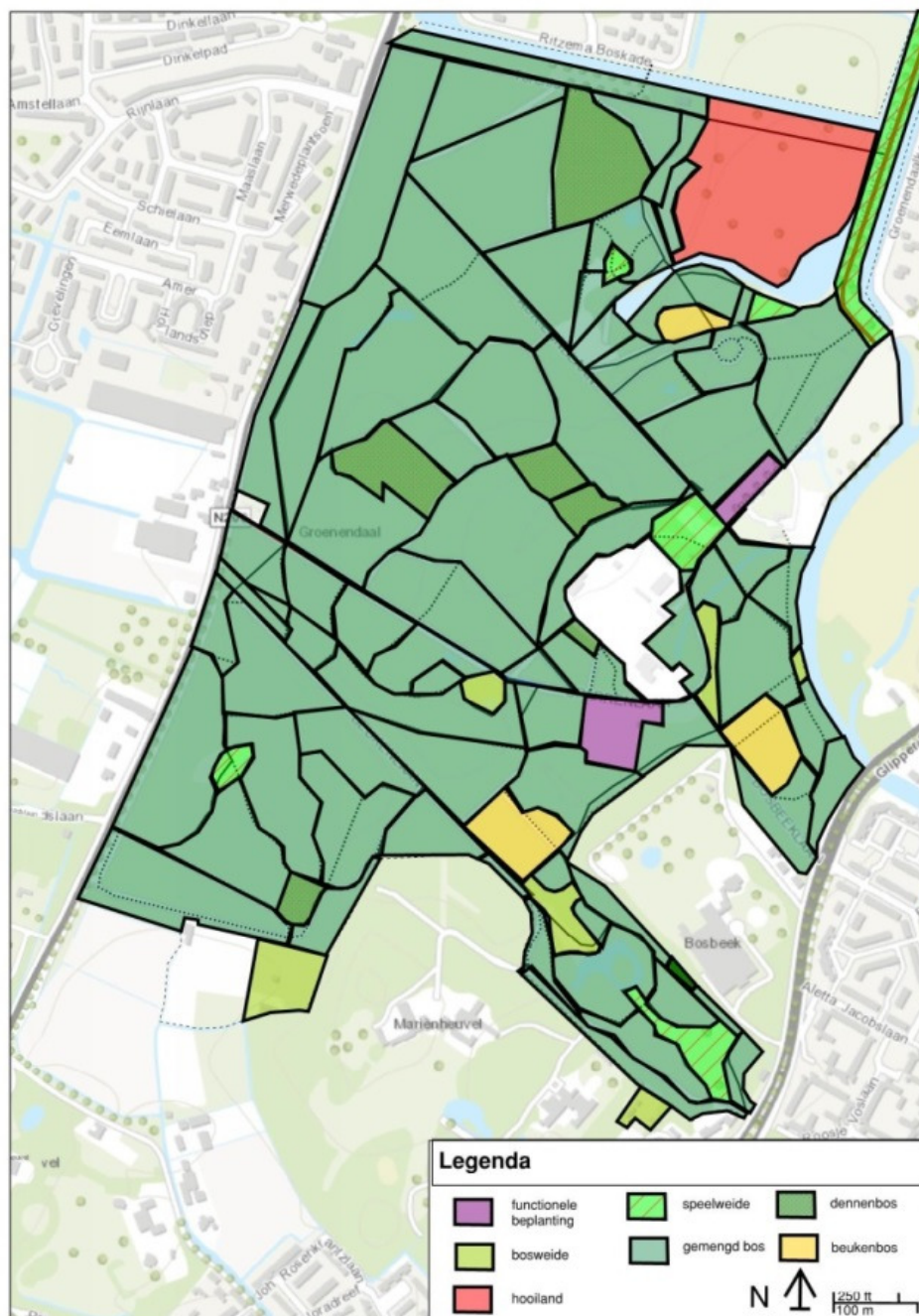
Er zijn drie verschillende type bosvegetatie te onderscheiden, dit zijn gemengd loofbos, dennenbos en beukenbos.

In alle bospercelen wordt gestuurd op inheemse en gebiedseigen beplanting. Inheemse beplanting zijn bomen en heesters die van nature in Nederland voorkomen. Gebiedseigen beplanting komt van nature voor in het gebied zelf. Dit sortiment wordt bepaald op basis van het klimaat, bodem en waterhuishouding.

In bijlage 4 is een overzicht van inheemse soorten te vinden. Op basis van deze lijst is een sortiment gekozen dat het beste bij Groenendaal past, de gebiedseigen beplanting. Dit betekent niet dat alle uitheemse beplanting weg moet, maar wanneer er in het beheer (dunning) van een bosperceel een keuze gemaakt moet worden heeft de gebiedseigen beplanting de voorkeur.

Sommige oude bomen en struiken die om hun opvallende bloei, herfstkleuren of imposante groeiwijze vanaf de 19e eeuw zijn aangeplant, hebben een cultuurhistorische waarde als verwijzing naar oude buitenplaats. Er kan dan ook bewust worden gekozen om uitheemse soorten te bevoordelen, wanneer deze specifiek bij de locatie passen. Een voorbeeld hiervan zijn de rododendrons rond de Rhododendronvijver.

Om een gevarieerd bos te behouden moeten soorten met een sterke concurrentiekracht worden bestreden. In Groenendaal zijn dit voornamelijk esdoorns, maar plaatselijk ook beuken.

Dennenbos

Dennenbomen zijn hoofdzakelijk aangeplant in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw. In de tijd werd er subsidie voor houtproductie gegeven door Staatsbosbeheer. De grove den is een ecologisch waardevolle soort. In de dennenvakken wordt dus gestuurd op behoud en verjonging van de grove dennen. Verschillende andere soorten worden weggehaald of benadeeld ter bevordering van de den. Voor de diversiteit kunnen er in een dennenbos wel andere gebiedseigen of inheemse soorten voorkomen. Het streefbeeld is een gevarieerde bosopbouw met grove dennen van verschillende leeftijden, waarbij voor de variatie nog andere inheemse of gebiedseigen bomen aanwezig zijn.

Beukenbos

Een paar plekken in Groenendaal zijn te typeren als een beukenbos. Dit is een opgaand loofbos met dicht bladerdek en een geheel eigen sfeer. Er is weinig tot geen ondergroei.

Het beukenbos heeft beperkte natuurwaarden. Wel is de bodem interessant voor paddenstoelen en kunnen er stinsenplanten voorkomen. Beukenbos heeft recreatieve waarde door de afwisseling en de openheid die hier wordt ervaren. Daarom worden de huidige beukenvakken behouden, maar ze worden niet verder uitgebreid.

Voor het beheer wordt gestuurd op het behoud van de beukenbomen. Er wordt hierbij niet gestuurd op gelaagdheid van een kruiden- en struiklaag. Dood hout mag niet overdadig blijven liggen op de open plekken zelf. Het kan wel blijven liggen aan de zijanten als afscheiding van een dergelijke bosperceel.

Gemengd loofbos

Verreweg het meeste bos is Groenendaal is gemengd loofbos. In een gemengd loofbos is het hoofddoel variatie in gelaagdheid en soorten. Er wordt gestuurd op inheemse en gebiedseigen beplanting. Hierbij zullen esdoorns en beuk benadeeld worden vanwege hun grote concurrentiekracht. Deze soorten nemen het licht weg en belemmeren hierdoor de ondergroei. Als deze soorten niet worden bestreden ontstaat er uiteindelijk een monotoon donker bos. Beuken mogen wel aanwezig zijn in een gemengd bos, maar niet gaan overheersen.

Extra variatie in gelaagdheid kan gecreëerd worden door op meer plekken een struiken- en kruidenlaag aan te brengen. Dit kan vooral langs de randen van het bos, maar er kunnen extra open plekken in het bos gemaakt worden. Dit kan door dunning, waardoor er meer licht op de bodem valt en er op natuurlijke wijze variatie in beplanting kan ontstaan.

Op verschillende plekken in het bos zal dood hout aanwezig zijn. Als grote bomen omvallen, worden deze niet weggehaald tenzij ze over een pad zijn gevallen. Van kleiner snoeihout worden takkenrillen gemaakt. In geval van grootschalige dunning wordt er wel een deel van het hout uit het bos verwijderd.

Dennenbos

Beukenbos

Gemengd bos

Hakhout

Aan de zuidelijke rand van het bos is van oorsprong een strook essenhakhout aanwezig en langs de Beukenlaan een strook eikenhakhout. Hakhoutpercelen hebben een cultuurhistorische waarde als vast onderdeel van een oud landgoed. Het hakhout is nu nauwelijks zichtbaar (ook niet op kaart weergegeven), omdat het jarenlang niet is onderhouden. Dit hakhout kan worden hersteld en vervolgens als zodanig worden onderhouden.

4.3.2 Grasvegetatie

Er zijn drie verschillende type grasvegetatie te onderscheiden, dit zijn hooiland, bosweide en speelweide.

Hooiland

Hooiland is het noordelijkste grasland van Groenendaal. Hier worden de Schotse Hoogland-runderen in de winter geplaatst. In de zomer wordt dit grasland niet gebruikt en wordt een verschrallingbeheer toegepast. Het is voor de variatie in Groenendaal interessant. Er zijn niet veel grasrijke gebieden. Hierbij zal het gemaaide gras/hooi gebruikt worden voor Schotse Hooglanders of de dieren van de kinderboerderij. Er zijn een paar monumentale boomgroepen en solitaire bomen aanwezig. Deze blijven behouden.

Bosweide

Dit is een open plek in een bosachtige omgeving. Op deze plek valt meer licht en is meer ruimte. Struiken kunnen hier aanwezig zijn, maar mogen niet domineren. In een grotere bosweide kunnen solitaire bomen staan. In een bosweide zijn de hoofdsoorten struiken, kruiden en grassoorten. Hierbij kan er bij genoeg ruimte gezorgd worden voor een glooiende overgang van de open plek naar het bos. De hoofdfunctie van een dergelijke plek is ecologie. Hierdoor zal er een verschrallingsbeleid plaats vinden waarbij getracht wordt om de voedselrijkdom in de bodem te verminderen. Eventueel dood materiaal zal worden afgevoerd. Een lagere voedselrijkdom geeft een hogere biodiversiteit.

Speelweide

Enkele grasvelden worden gebruikt als speelweides. Dit zijn vrij nette plekken die vooral bestemd zijn voor recreatie. Op deze informele speelplaatsen zijn honden ook toegestaan (uiteraard alleen in het hondendeel). Het zijn open plekken, met hooguit een enkele solitaire boom of struik. Momenteel hebben veel van deze plekken een vrij scherpe overgang van gras naar bos. Het is wenselijk om deze overgangen waar mogelijk glooiender/natuurlijker te maken.

Hooiland

Bosweide

Speelweide

4.3.3 Functionele beplanting

De parkeerplaatsen moeten duidelijk en overzichtelijk zijn. De beplanting rond de parkeerplaatsen is ondergeschikt aan de functionaliteit. Deze beplanting bestaat in principe ook uit inheemse/gebiedseigen bomen en heesters, maar hierbij wordt vooral geselecteerd op de sierwaarde. De beplanting rond de parkeerplaatsen en wegen kan ook ecologische waarde hebben als voedselbron voor insecten en vogels. De op dit moment aanwezige beplanting rond de parkeerplaatsen voldoet aan het gewenste beeld, maar de ecologische waarde is nog wel te verbeteren door bij het vervangen van deze beplanting meer bloeiende en besdragende soorten te kiezen.

Functionele beplanting rond parkeerplaatsen

4.3.4 Stinsenplanten

Stinsenplanten vormen een bijzondere groep van planten omdat ze vroeger verfraaiing op oude landgoederen zijn aangeplant en daarna zijn ingeburgerd. Veel stinsenplanten zijn lichtminnende voorjaarsbloeiers en kunnen in bossen alleen tot bloei komen als de bomen nog geen blad hebben.

Sommige soorten in Groenendaal zijn vrij algemeen in vrij vochtige en voedselrijke bossen. Dit zijn soorten zoals maarts viooltje, bosanemoon, gevlekte aronskelk, gewone vogelmelk, gewoon sneeuwklokje en vingerhelmbloem. Deze worden tegenwoordig ook wel gerekend wij tot de wilde (spontane) flora van bossen. Tot de klassieke stinsenflora die al langere tijd in Groenendaal voorkomen, behoren dertien soorten waaronder de zeldzame donkere ooievaarsbek, blauwe anemoon en gele anemoon. Een klassieke stinsenplant van vijvers is de witte waterlelie.

In de 20^e eeuw zijn er, onder meer door de floratentoonstellingen, nog soorten bijgekomen, waaronder exotische braamsorten en verscheidene rassen van trompetnarcis en dichtersnarcis. Herfsttijloos is een fraaie najaarsbloeier aan de Vrijheidsdreef. Tot de bijzondere stinsenplanten kunnen ook de prachtframboos en de Amerikaanse wijnbes worden gerekend. Deze in Nederland weinig aangeplante bramensoort s bovendien een aantrekkelijke voedselplant voor bijen en vlinders.

Beheermaatregelen ten behoeve van stinsenplanten zijn beperkt tot het openhouden van de groeiplaats (geen braam en opslag). De stinsenflora heeft het vooral moeilijk in de druk bezochte bosgedeelten, vooral in hun rustperiode (zomer en winter). Intensieve betreding buiten de paden en het graven door honden beschadigen de blad/strooisellaag, waarin veel stinsenplanten (en paddenstoelen) oppervlakkig wortelen. Betreding buiten de paden moet dan ook worden voorkomen.

Stinsenflora

4.3.5 Fauna

De hoge natuurwaarde van Groenendaal wordt vooral veroorzaakt door grote verscheidenheid aan bosvogels en vleermuizen. Groenendaal is minder aantrekkelijk voor niet-vliegende dieren, omdat het bos vrij geïsoleerd ligt. Het ligt ingesloten tussen wegen en is grotendeels omgeven door hoge hekwerken. Hierdoor is nauwelijks uitwisseling van fauna mogelijk. Hier zou meer aandacht voor moeten komen, bijvoorbeeld door middel van ecotunnels. Wellicht komen er mogelijkheden bij de inrichting van het Manpadslaangebied. In verband met de begrazing moeten hekken gehandhaafd blijven. Er kan echter wel een ander type hek toegepast worden waar klein wild wel doorheen kan, rekening houdend met het feit dat de hekken ook functioneel zijn voor het binnenhouden van honden.

5. EENMALIGE MAATREGELEN

Verschillende locaties en objecten voldoen nog niet aan het streefbeeld. Ook kunnen enkele zaken aangepast worden ten goede van het karakter van Groenendaal. Deze eenmalige maatregelen kunnen gefaseerd worden uitgevoerd. Er zijn 2 prioriteiten aan de maatregelen toegekend.

- Prioriteit 1 zijn maatregelen die echt noodzakelijk zijn en op korte termijn gerealiseerd moeten worden. Dit kunnen ook maatregelen zijn die relatief eenvoudig en goedkoop zijn en hierdoor snel te realiseren. Deze maatregelen worden in de eerste periode van 6 jaar (2015-2020) uitgevoerd
- Prioriteit 2 is wenselijk maar wordt pas opgepakt nadat de prioriteit 1 is uitgevoerd. De maatregelen zijn minder noodzakelijk of ze zijn lastig te realiseren, omdat bijvoorbeeld de financiële middelen ontbreken. De doelstelling is wel om deze binnen de 18 jarige periode van dit beheerplan uit te voeren. Bij prioriteit 2 wordt ook de herplant van lanen beschreven, die nu nog niet direct vervangen hoeven te worden, maar wellicht over enkele jaren wel.

5.1 Prioriteit 1

5.1.1 Inhalen achterstand dunning

In een bos gaan bomen elkaar beconcurreren. Hierdoor ontstaat een donker bos met hoge bomen. Hierbij is er ook weinig plek voor ondergroei van struiken en kruiden. Dit is vanuit zowel ecologisch als recreatief oogpunt niet wenselijk. Om dit tegen te gaan, moet tijdig gedund worden. Hierdoor kunnen toekomstbomen meer ruimte krijgen en wordt een opener bos gecreëerd.

Dunning is onderdeel van het reguliere beheer. Dit wordt beschreven in § 6.2.1. Er is in de loop der jaren een achterstand opgebouwd. Bovendien is er te terughoudend gedund, omdat dunning tijdelijk een beeld van kaalslag geeft en dit negatieve reacties van bezoekers kan oproepen. Inmiddels zijn zowel de beheerders als de gebruikers het er over eens dat er soms grootschalig ingegrepen moet worden om het bos vitaal te houden. De achterstand kan niet meer in het reguliere onderhoud worden ingehaald. Daarom moet er de komende jaren een extra inhaalslag worden gedaan. Als de achterstand is ingehaald is dit weer onderdeel van het regulier beheer.

Kosten

De gemeentelijke bomenploeg (2 man) kan ondersteuning bieden. Zij worden ingezet indien hun eigen werkzaamheden dit toelaten. Waarschijnlijk is ook extra inhuur van externen nodig om de achterstand binnen enkele jaren weg te werken. Voor dekking van de kosten voor inhuur zie § 7.2.

Dunningsachterstand (met esdoornopslag)

Pas gedund dennenbos

5.1.2 Inhalen achterstand esdoorns verwijderen

Gewone esdoorns zijn zeer veel aanwezig in Groenendaal. De gewone esdoorn is een uitheemse soort, met een sterke concurrentiekracht. Deze soort verdringt de andere bomen. Als er niks aan gedaan wordt is Groenendaal een bos met alleen esdoorns. Esdoornbestrijding is onderdeel van het reguliere beheer, alleen er is een achterstand opgebouwd. Wegens tijdgebrek is hier de afgelopen jaren te weinig aan gedaan waardoor er op veel plekken in het bos te veel esdoorns zijn. Dit kan niet meer alleen in het reguliere onderhoud worden ingehaald. Daarom moet er een inhaalslag worden gedaan. Als de achterstand is ingehaald elk jaar weer een

gedeelte van Groenendaal gedaan worden. Een belangrijke actie is om zaaddragende bomen zo snel mogelijk te kappen. Dit voorkomt de vestiging van nieuwe zaailingen. Gelijktijdig met het esdoorns verwijderen wordt ook de Amerikaans vogelkers bestreden, aangezien deze exoot (ook wel bospest genoemd) een zeer sterke concurrentiekracht heeft en de inheemse beplanting verdringt en als er niet tegen wordt opgetreden.

Kosten

Esdoornbestrijding wordt sinds enkele jaren ook deels uitgevoerd door vrijwilligers vanuit IVN. Wellicht kan hun inzet de komende jaren worden geïntensiveerd. Daarnaast zal ook extra inhuur van externen nodig zijn om de achterstand binnen enkele jaren weg te werken. Voor dekking van de kosten voor inhuur zie § 7.2.

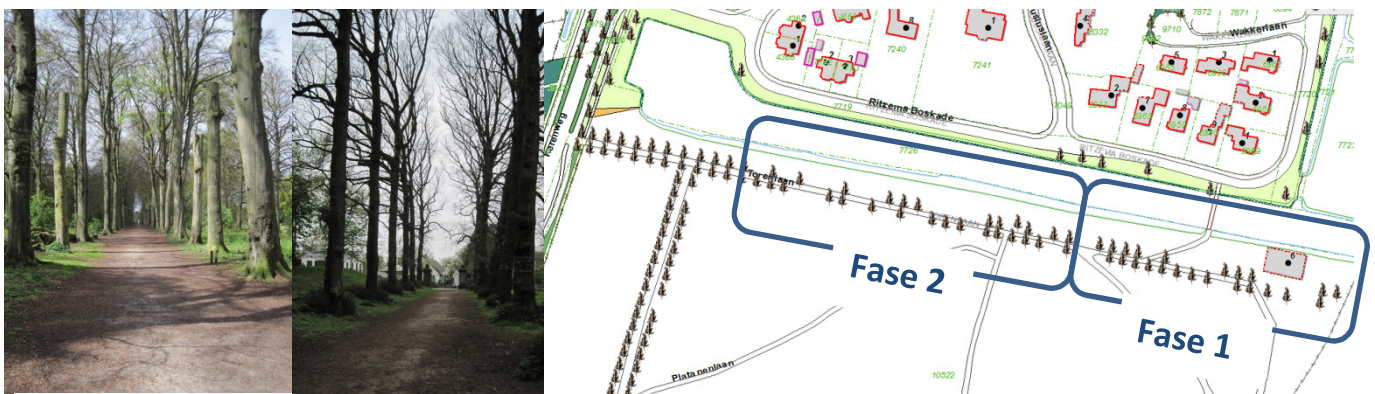
Esdoons

5.1.3 Herplant Torenlaan – eerste fase

Dit is de meest noordelijke laan van Wandelbos Groenendaal. Deze laan bestaat uit monumentale beuken die rond 1820 zijn aangeplant. Bij de laatste onderhoudsinspectie is geconcludeerd dat de bomen er slecht voor staan. In het meest oostelijke deel zijn uit voorzorg al een aantal bomen verwijderd. De komende jaren zullen er nog meer gaten vallen in de laanstructuur. De vervanging van deze laan is verdeeld in twee fasen. In 2015 wordt gestart met de voorbereiding van de eerste fase in het oostelijk deel. In samenspraak met specialisten en gebruikers zal het moment van vervanging worden bepaald.

Kosten

Voor de eerste fase is op basis van een globale raming door de gemeenteraad een investeringskrediet beschikbaar gesteld van € 63.000. Voor de tweede fase zal over enkele jaren een nieuw investeringsbedrag worden aangevraagd.

Torenlaan 1^e fase

Torenlaan 2^e fase

5.1.4 Cultuurhistorie zichtbaar maken bij entree Glipper Dreef

In het gebied rond de entree bij de Glipper Dreef zijn, vooral dankzij de Zochervijver en de Marotheuvels, de contouren van de originele tuinaanleg van de tuinarchitecten Daniël Marot en daarna Zocher Sr. nog zichtbaar (voor oude tekeningen zie bijlage § 1.2.1). In de visie heeft dit gebied de hoofdfunctie cultuurhistorie gekregen. Hier gaat het behoud van de historische waarde boven de natuurwaarde. Dit betekent dat enkele

huidige zaken niet passen bij het gewenste beeld. Het hekwerk en informatiebord hebben een natuurlijke uitstraling en de begrazing door Schotse Hooglanders zorgt voor vertrapping van de oevers van de vijver. De koeien zullen uit dit deel worden verwijderd. Het huidige hekwerk wordt verplaatst. Het hek (ontwerp van Marot) en tuinmuur langs de Glipper Dreef moeten de eigenlijke entree zijn van het wandelbos. De historie van deze locatie kan worden toegelicht op een informatiepaneel. Samen met de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek en de Vrienden van het Wandelbos wordt een plan gemaakt voor dit gebied.

Kosten

De kosten voor het verplaatsen van het hekwerk zijn beperkt. Dit kan waarschijnlijk in het reguliere beheer worden uitgevoerd. De kosten voor de overige maatregelen zijn afhankelijk van de uiteindelijke keuzes en dus nog niet begroot.

5.1.5 Herstel zichtlijnen

In bijlage § 1.2.5 zijn de belangrijke zichtlijnen beschreven. De bestaande zichtlijnen moeten open worden gehouden. Een deel van de zichtlijnen is overgroeid. Deze moeten worden hersteld. Ook kunnen er nieuwe zichtlijnen worden gecreëerd, bijvoorbeeld naar Bosbeek of Mariënhuvel. Interessante zichtlijnen maken het bos spannend en afwisselend voor de bezoekers en zijn dus goed voor de recreatieve waarde. Het onderhoud (regelmatig vrij snoeien) van de zichtlijnen is onderdeel van het reguliere bosbeheer. Dit is verder niet beschreven, maar wel onderdeel van het jaarlijkse werkplan/ uitvoeringsplan (§ 6.5).

Kosten

Het herstellen, creëren en openhouden van de zichtlijnen kan in het reguliere onderhoud worden uitgevoerd. Hier zijn geen extra kosten aan verbonden.

(nu nog) goede zichtlijn
(Leiduin)

Overgroeide zichtlijn
(Paardenpad)

Nieuwe zichtlijn
(Bosbeek)

5.1.6 Kop en schotel

Dit water is aangelegd met het idee van de Engelse landschapstijl. Er stonden toen geen bomen op maar stinsenplanten. Hierbij was er licht op het eiland. Het was bedoeld als recreatieplek. Doordat het eilandje begroeid is en de buitenste oeverlijn minder strak is geworden, is de historische uitstraling deels verloren gegaan. Dit kan vrij eenvoudig hersteld worden door het verwijderen van de bomen en struiken. Door extra lichtinval zal er ruimte zijn voor lage begroeiing, bestaande uit kruiden en grassen. Er kan een enkele boom blijven staan, bijvoorbeeld de dennenboom. Deze geeft niet veel schaduw. Op het eilandje kunnen stinsenplanten aangeplant worden.

Huidige situatie

Streefbeeld kop en schotel
(Overplaats in Heemstede)

Kosten

De kosten van de beschoeiing langs de rand van de vijver zijn nog niet doorgerekend. Er wordt voor de hele gemeente een beheerplan beschoeiingen opgesteld. Naar verwachting is dit begin 2015 gereed. Bij de vaststelling van dit beheerplan wordt budget voor aanbrengen/vervanging van de beschoeiingen aangevraagd. De kosten voor het beplantingswerk zijn beperkt en kunnen uit het reguliere onderhoud bekostigd worden.

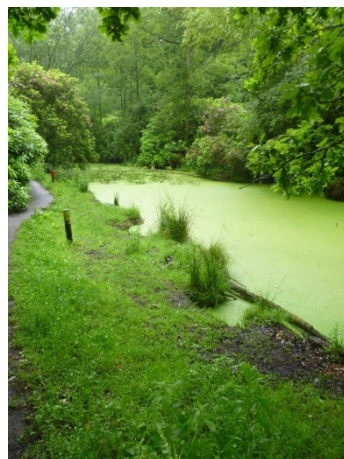
5.1.7 Rhododendronvijver

De Rhododendronvijver heeft een belangrijke cultuurhistorische waarde, maar heeft nu een verloederde uitstraling. Het pad is vaak slecht begaanbaar doordat dit deels onder water staat, veel rhododendrons zijn overgroeid met bramen, en de oevers hebben hun oorspronkelijk vorm verloren. Op deze locatie is veel winst te behalen. De Rhododendronvijver in oude glorie herstellen heeft veel meerwaarde, zowel voor de historie als voor de recreatie.

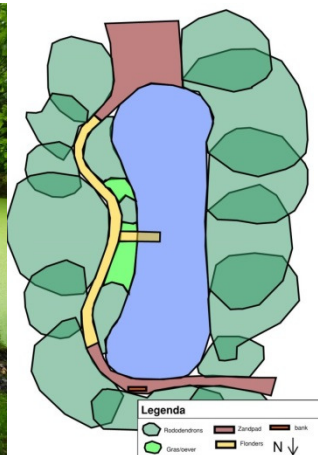
Er moet nieuwe beschoeiing aangebracht worden om de oorspronkelijke oeverlijn te behouden/herstellen. De koeien moeten daarna worden geweerd om vertrapping van de oevers tegen te gaan. Het pad langs de oever is vaak erg drassig. Dit kan verwijderd worden of verbeterd worden door bijvoorbeeld een looppad van vlonders te maken. Ook kan er een steiger gemaakt worden maken die deels het water in loopt. De onderstaande schets is slechts een indicatie. Samen met gebruikers zal dit als project worden opgepakt.

Kosten

De kosten voor het vervangen van de beschoeiing kan waarschijnlijk via het beheerplan beschoeiingen worden geregeld. De kosten voor de paden, de vlonder, etc. zijn sterk afhankelijk van het uiteindelijke ontwerp. Hiervoor kan wellicht ook externe financiering (sponsors) voor gevonden worden.

Huidige situatie

Schetsontwerp (indicatief)

5.1.8 Hondenzwemplaatsen

Op verscheidene plekken zijn hondenzwemplaatsen bij waterpartijen ontstaan. Bij deze plekken wordt de oever steeds glooiender. In de breedte worden deze plekken ook groter wat ten koste gaat van de beplanting. Dit is ongewenst. Deze plekken volledig dichtzetten heeft geen zin, omdat zo'n hondenzwemplaats dan automatisch ergens anders zal ontstaan. Ze zijn ook waardevol voor de hondenbezitters, een belangrijke groep recreanten. De zwemplaatsen moeten daarom behouden blijven maar wel in toom gehouden worden. Dit kan bijvoorbeeld door grote boomstammen neer te leggen aan de oever. Hierdoor ligt er een sterke oever. Bij deze oever is nog sturing naar de inlaatplek. Aan de zijanten van de plaats komen boomstammen die sturing geven en bovendien. Langs de Torenlaan is dit in het voorjaar van 2014 al uitgevoerd. Het is gebleken dat deze plekken nu een nog grotere aantrekkingskracht hebben op recreanten en dit weer overlast geeft voor aanwonenden (vooral door blaffende honden). Een passende oplossing wordt nog gezocht. Wellicht door het beplanten van de zijanten en de boomstammen te vervangen door een eenvoudig hekwerk.

Kosten

Deze maatregelen zijn eenvoudig uit te voeren en worden in het reguliere beheer uitgevoerd. Hier zijn geen extra kosten aan verbonden.

Oude situatie

Nieuwe situatie (juli 2014)

5.1.9 Natuurvriendelijke oever weiland Vrijheidsdreef

De oever aan de noordzijde van het weiland Vrijheidsdreef heeft momenteel beperkte natuurwaarden. Hier is ruimte voor een meer natuurlijke glooiende oever. Dit heeft een positief effect op de natuurwaarde en is bovendien positief voor de natuurbeleving van de recreant. Honden dienen in dit gebied aangelijnd te blijven. Hierdoor is er geen probleem dat honden de oevervegetatie en de rust van waterdieren verstoren.

Kosten

Deze maatregel is relatief eenvoudig uit te voeren en wordt in het reguliere beheer uitgevoerd. Hier zijn geen extra kosten aan verbonden.

5.1.10 Natuurlijke opbouw bosranden

Voor het verhogen van de ecologische waarde van het bos moet er meer aandacht komen voor de bosranden langs de bermen en bosweides. Goed opgebouwde bosranden vormen een geleidelijke overgang tussen bos en open veld. Een bosrand bestaat in het ideale geval uit een mantel en een zoom. Een mantel is een meerjarige houtige begroeiing (jonge bomen en oude struiken), die aansluit op de bomen in het bos. De overgang van mantel naar open veld wordt de zoom genoemd. De zoom bestaat uit jonge struiken en hoge meerjarige kruiden.

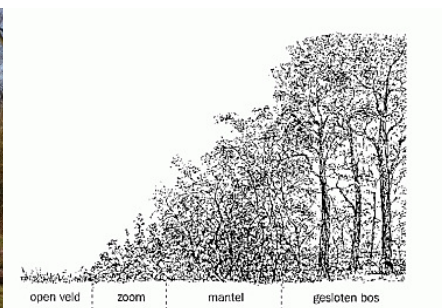
Van nature breidt het bos zich uit richting de mantel en de mantel richting de zoom. Doordat de bosgrenzen meestal vast staan, ontstaat een scherpe grens. Instandhouding vergt beheer. Meer natuurlijke bosranden kunnen ontwikkeld worden door in de randen gefaseerd en variabel te dunnen. Op de open plekken die hierbij ontstaan ontwikkelen zich kruid- en struikvegetaties. De noordzijde van open gebieden zijn het meest geschikt voor het ontwikkelen van een gevarieerde begroeiing. Mogelijkheden hiervoor zijn bijvoorbeeld aanwezig bij de grens van het bos aan de zuidzijde, langs het hooiland en bij de ingang aan de Glipperweg. Ook in een gemengd bosperceel kunnen tijdens de dunningscyclus open ruimtes gemaakt worden met een natuurlijke bosrand. Bij het maken van een nieuwe bosrand moet rekening worden gehouden dat de kronen van de nieuwe randbomen zich snel uit zullen breiden. Smalle stroken groeien snel dicht. Een breedte van tien meter is het absolute minimum, maar hoe breder, hoe meer soorten er een geschikte leefomgeving vinden.

Harde bosrand zuidzijde

Nieuwe aanplant noordzijde

Gewenste opbouw bosrand

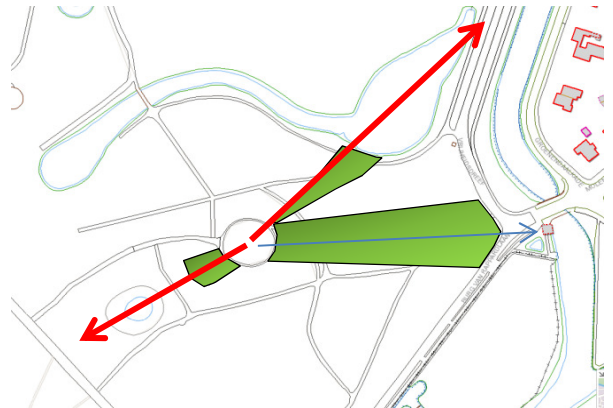
5.2 Prioriteit 2

5.2.1 Herstel Belvédèreheuvel

Het herstel van de Belvédère bestaat uit twee delen: het herstel/verbeteren van de zichtlijnen en het herstel van het uitzichtpunt zelf.

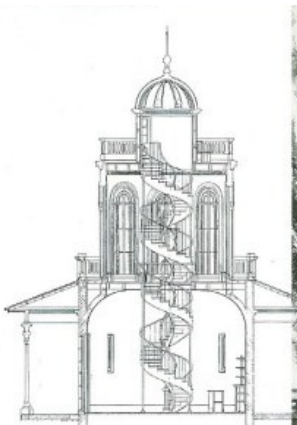
Historische gezien zijn er drie zichtlijnen gelegen op de Belvédère in Groenendaal. De zichtlijnen lopen vanaf de top van de Belvédère heuvel naar de Groenendaalse molen, over de Lelievijver naar de Vrijheidsdreef en over de Lindenkorn naar de Adiënnelaan. De twee zichtlijnen over de Lelievijver en de Lindenkorn zijn nog grotendeels in tact, maar op dit moment wel verscholen. Deze kunnen makkelijk verder open gemaakt worden. Hier is het voldoende om een paar bomen of slechts enkele takken te verwijderen om de zichtlijn duidelijker te maken.

De zichtlijn naar de Groenendaalse molen is in de loop der jaren geheel overgroeid. Om deze te herstellen zal er een heel bosvak gekapt moeten worden. De (cultuurhistorische en recreatieve) meerwaarde van deze zichtlijn lijkt vooralsnog te gering om hier op dit moment een ingrijpende kap voor te stellen.

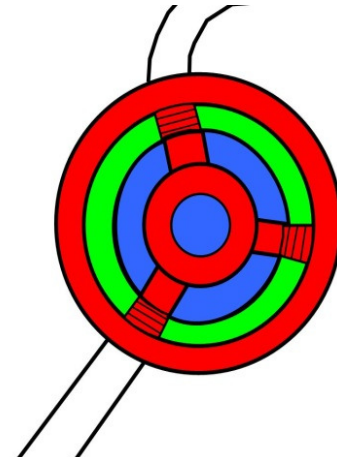

Zichtlijnen vanaf de Belvédère

De heuvel waar de Belvédère stond maakt op dit moment een verloederde indruk. Door het hele bos ecologisch te beheren is het historische karakter verloren gegaan. Er is geen duidelijk uitzichtpunt aanwezig. Op deze locatie is de cultuurhistorie en recreatie het belangrijkste. Vroeger stond hier een uitkijktoren op. Het lijkt niet realistisch om binnen enkele jaren een dergelijk bouwwerk terug te plaatsen. Daarom kan er wellicht een alternatief uitzichtpunt worden gemaakt met een verwijzing naar de historie. Onderstaande schets is een voorbeeld van een dergelijke (tijdelijke) alternatieve Belvédère. De vorm van de oude Belvédère kan benadrukt worden en er kan met bestrating en beplanting een bijzondere plek in het bos worden gemaakt. Dit mag sierbeplanting zijn die niet inheems of gebiedseigen is, omdat dit een cultuurhistorische plek is. Oorspronkelijk bestaat deze locatie uit twee lagen. Eén ronde als onderste laag en een ronde als het echte kopje. De groene cirkel is het talud en de blauwe cirkel is sierbeplanting. In de binnenste cirkel kan een bank en een informatiepaneel worden geplaatst.

Oude Belvédère

Schets (tijdelijk) alternatief

Kosten

Het herstel van de twee zichtlijnen kan in het reguliere beheer worden uitgevoerd. Voor het herstel van de Belvédère kan mogelijk gebruik worden gemaakt van externe financiering. De kosten voor het alternatief zijn niet doorgerekend.

5.2.2 Zichtlijn Beukenlaan verbeteren

De Beukenlaan is een belangrijke historische zichtlijn in Groenendaal. Het beeld van de laan voldoet momenteel niet aan het streefbeeld.

De breedte van het pad is niet overal gelijk. Naar het westen toe wordt deze steeds smaller en eindigt in een smal paadje. Nu zit er een soort knip in de laan. Ook is er een deel van het pad overwoekerd met bramen. Wanneer de bramen worden verwijderd en het pad wordt verbreed door halfverharding aan te brengen tot het eind zal er een eenduidig laanbeeld ontstaan. In deze laan staat een niet-laanboom in het middengedeelte van de laan. Voor het zicht moet deze boom verwijderd worden. Ook moeten laaghangende takken van de laanbomen worden verwijderd voor het zicht.

Ten noorden van de Beukenlaan was vroeger een strook eikenhakhout. Dit is nu nauwelijks herkenbaar. Er staan nog enkele meerstammige eiken op het talud. Deze eiken zouden vrijgesteld kunnen worden. Hierdoor wordt ook de heuvel beter zichtbaar. Deze maatregel heeft positief effect op de beleving van de standwal en de cultuurhistorie.

Boom in de zichtlijn
Pad versmald

Einde laan in smal paadje

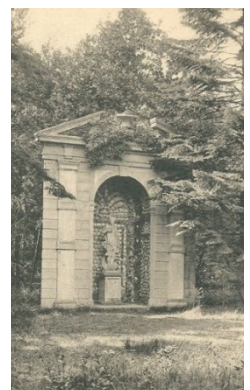
geen mooi einde van de zichtlijn

Het eind van de laan voldoet ook niet aan de wens. Er is nu geen duidelijk eind van de zichtlijn. Er is doorzicht naar de Herenweg en de niet in de omgeving passende bebouwing langs de Herenweg. Samen met gebruikers van het wandelbos zal bekeken worden op welke wijze hier een mooie oplossing voor gemaakt kan worden. Er zijn 2 opties:

- Optie 1. De bomen (vooral abelen) aan het eind van de Beukenlaan verwijderen. De abelen horen niet op deze plek, historisch en ecologisch gezien. Hiermee wordt er een doorzicht vanaf de Herenweg gemaakt. Er ontstaat hierdoor een zichtlijn het bos in, die hier vroeger ook geweest is. Het hekwerk langs de Herenweg wordt vervangen door een sierhek. Het voorbeeld hiernaast is van de Overplaats in Bennebroek.

Optie 2. De beplanting aan het eind van de Beukenlaan wordt juist dichter gemaakt waardoor er geen zicht meer is op de Herenweg en het meer een besloten karakter krijgt. Aan het eind van de laan wordt een object geplaatst die het eind van de zichtlijn accentueert. Dit kan een solitaire boom zijn of een kunstwerk. Hierbij kan relatie met de historie worden gezocht, zoals bijvoorbeeld de een Schelpennis (die vroeger aan het eind van de Adriënnelaan stond).

Kosten

De kosten voor het verbreden van het pad en verwijderen van ongewenste begroeiing zijn beperkt. Dit kan deels in het reguliere onderhoud worden gedaan. De extra kosten zijn geraamd op € 1000.

De kosten voor het einde van de laan zijn afhankelijk van de keuze. De kosten voor optie 1 zitten vooral in het hekwerk. De kosten voor optie 2 zijn vooral afhankelijk van de financiering van het

kunstwerk. Wellicht kunnen hier sponsors voor gevonden worden.

5.2.3 Hekwerken vervangen

Er zijn in het bos diverse soorten hekwerken toegepast. In het verleden zijn op opvallende locaties, zoals rond de Rhododendronvijver en bij de Kop en Schotel luxe (en dure) stalen hekken geplaatst. De uitstraling van deze hekken past vaak niet bij het ecologisch karakter van het bos. Deze hekken hebben de functie om recreanten langdurig tegen te houden. Hier kunnen ook minder opvallende hekken voor gebruikt worden. Ook takkenrillen en boomstammen kunnen hier soms een uitkomst bieden. Op historische locaties en bij historische zichtlijnen kunnen luxere hekwerken worden toegepast, als een verwijzing naar de voormalige buitenplaats Bosbeek-Groenendaal. Dit kunnen ook houten hekwerken zijn.

De hekwerken rond het bos moeten in verband met de begrazing gehandhaafd blijven. Wanneer deze vervangen moeten worden kan er wel gekeken worden naar een ander type hek. Bijvoorbeeld is lager of een hek waar klein wild doorheen kan. Hierbij moet wel rekening worden gehouden dat het hekwerk ook functioneel is om honden tegen te houden.

Kosten

Het vervangen van de hekken heeft geen eerste prioriteit. Indien elders in de gemeente stalen hekken nodig zijn, bijvoorbeeld rond een speelplaatsje, kan er worden gekozen om een hek uit het bos te gebruiken. Van de kosten die hiermee worden uitgespaard kan een houten hek voor het bos worden gekocht.

Vaak zijn luxe hekwerken overbodig

Een luxe hekwerk past op bij deze locatie

5.2.4 Vervangen zandbak door nieuw speelobject

De huidige zandbak in het bos (nabij de kop en schotel) wordt niet/nauwelijks gebruikt door kinderen. Regelmatig zitten hier honden in. Dit is niet bevorderlijk voor de kwaliteit van het zand. De zandbak heeft geen historische waarde. Deze locaties kan meer recreatieve waarde krijgen en wellicht een historische uitstraling. Het heksenhuisje is een goed voorbeeld van een dergelijke voorziening. Of een speelobject met een meer natuurlijke uitstraling, zoals op park Meermond.

5.2.5 Herplant Vrijheidsdreef

De bomen van de Vrijheidsdreef hebben zwaar te lijden van de kastanjeziekte. De afgelopen jaren zijn er al een aantal dode bomen verwijderd. Van de resterende bomen is ook een groot deel aangetast door de kastanjeziekte. Deze bomen blijven zo lang mogelijk staan, totdat ze te gevaarlijk worden. Op dit moment is het moeilijk in te schatten hoelang het nog duurt voordat er echt grote gaten in de laan vallen en ingrijpen gewenst is. Daarom is het benodigde budget en het exacte moment van ingrijpen nu nog niet te bepalen. Indien noodzakelijk wordt dit project in meerdere fasen uitgevoerd en zal hier een paar keer een groenbudget voor aangevraagd worden.

5.2.6 Herplant Lindes Sterrebos

In dit deel van het bos is een restant van het sterrebos herkenbaar, dat is ontworpen door Daniël Marot. Een sterre(n)bos is een bos met paden die vanuit een middelpunt straalsgewijs naar de uiteinden lopen en die daarmee een ster vormen. Sterrenbossen vormen een element uit de barokke tuinarchitectuur en raakten in de achttiende eeuw in zwang. Ze waren bij uitstek geschikt voor de jacht, omdat vanuit het middelpunt het overstekend wild op alle paden kon worden waargenomen.

Mogelijk kan de historie hier meer zichtbaar worden gemaakt door het herplanten van de lindelaantjes.

5.2.7 Herplant Burgemeester van Rappardlaan

De Burgemeester van Rappardlaan bestaat uit eiken die waarschijnlijk in de 17^e eeuw zijn aangeplant. De laan vorm een statige entree van het wandelbos. De afgelopen jaren zijn er al een aantal dode bomen verwijderd. De bomen blijven zo lang mogelijk staan, totdat ze te gevaarlijk worden. Op dit moment is het moeilijk in te schatten hoelang het nog duurt voordat ingrijpen gewenst is. Daarom is het benodigde budget en het exacte moment van ingrijpen nu nog niet te bepalen. Herplant in het verleden is niet succesvol geweest wegens gebrek aan licht. Grootschalige vervanging van de laan zal hierdoor zeer ingrijpend zijn, omdat er voldoende ruimte en licht gemaakt moet worden.

6. BEHEERPLAN VOOR DE PERIODE 2015-2020 (6 JAAR)

In dit beheerplan wordt beschreven hoe het bos moet worden onderhouden, zodat de streefbeelden uit de beheervisie (18-jarige deel) worden gerealiseerd. Dit 6-jarige plan is het praktijkdeel. Deze termijn is gerelateerd aan de 6 jaren subsidiecyclus voor het onderhoud van de groene monumenten.

Tegen het einde van de eerste periode van 6 jaar (2015 t/m 2020) wordt het beheer geëvalueerd en wordt gekeken of het beheer bijgestuurd moet worden. Mogelijk is een kleine actualisatie van het uitvoeringsplan nodig voor het indienen van een nieuwe subsidieaanvraag.

6.1 Reguliere / jaarlijkse beheermaatregelen

De volgende beschrijving van de algemene beheermaatregelen

6.1.1 Boomcontrole en snoeien

Boomveiligheidscontroles (VTA-controle) worden regelmatig gedaan door gecertificeerde boomverzorgers. Alle laanbomen worden minimaal eens per drie jaar gecontroleerd. Bomen met een verhoogd (gevaar)risico worden elk jaar gecontroleerd. De VTA-controles worden digitaal vastgelegd. De bomen direct langs paden worden in het reguliere dagelijkse onderhoud bekeken op veiligheid ter voorkoming van gevaarlijke situaties. De bomen in bosvakken worden niet gecontroleerd.

Indien nodig wordt er gesnoeid. Snoeien en vrijstellen van de laanbomen is noodzakelijk voor de veiligheid van de bezoeker en voor het verhogen van de levensduur van de laanbomen. Wanneer een boom zo gevaarlijk is dat deze verwijderd moet worden, wordt gekeken of deze in zijn geheel worden verwijderd of dat de stam kan blijven staan. Hierdoor blijft de sfeer van de laan langer in tact. Als de dode stam gevaarlijk wordt, wordt deze weggehaald. Voor het reguliere bosbeheer (dunnen en kappen in verband met veiligheid) is na vaststelling van dit beheerplan geen omgevingsvergunning meer nodig. Het kappen van bomen wordt wel altijd gemeld.

6.1.2 Afvoeren dood hout en takkenrillen maken

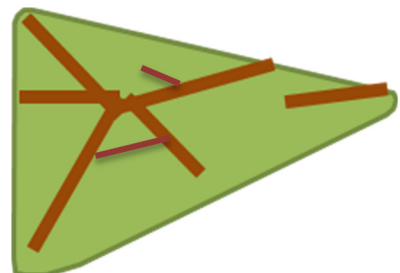
Dood hout heeft een hoge ecologische waarde. Dood hout bestaat in verschillende vormen: staand dood hout, groot liggend dood hout en takkenrillen. Dood hout kan dienen als voedselplaats, schuilplaats, of nestgelegenheid. Zulke plaatsen zijn dus waardevol voor verschillende dieren zoals insecten, kleine zoogdieren en vogels. In een laan blijft de 'levende' stam staan. Liggende dode bomen blijven liggen op de plek waar ze vallen, tenzij deze een zichtlijn belemmert of over een pad ligt. Een hele boom is ecologisch waardevoller dan een boom die in stukken gezaagd is. Het verteert langzamer. Bij een overmaat van dood hout, bijvoorbeeld in geval van dunning, kan het hout elders in het bos gebruikt worden of worden afgevoerd (verkocht). Stammen kunnen langs de verkeerswegen worden gelegd om het parkeren in de berm en kapotrijden van de bermen te voorkomen. Voor het verwijderen van grote stammen uit bosvakken kan de inzet van groot materieel noodzakelijk zijn. Van grof snoeihout worden takkenrillen gemaakt. Deze zijn een meter hoog en een meter in de breedte. De lengte varieert. Lagere of smallere takkenrillen vergaan te snel en zijn daarom ecologisch niet optimaal. De takkenrillen kunnen worden gebruikt om recreanten te ontmoedigen door het bos te struinen. Bij hoeken van bosvakken die afgesneden worden door recreanten kan een takkenril worden gelegd. Takkenrillen kunnen ook gebruikt worden om jonge aanplant heesters te beschermen tegen begrazing en het creëren van luites voor spontane ontwikkelingen. In onderstaande afbeelding een voorbeeld van plaatsing van takkenrillen. Wanneer er op een bepaald moment te veel snoeihout vrijkomt om takkenrillen van te maken, bijvoorbeeld door het inhalen van de achterstand in dunning of esdoornbestrijding, worden de takken afgevoerd.

Dood hout is ecologisch zeer waardevol

Takkenril

Strategische ligging takkenrillen in een bosvak

6.1.3 Maaien grasvegetatie

Er zijn drie verschillende type grasvegetatie te onderscheiden, dit zijn hooiland, bosweide en speelweide.

Hooiland

Dit is het noordelijkste grasland van Groenendaal. Hier lopen de Schotse Hooglanders in de winter. In de zomer wordt een verschralingbeheer toegepast. Door de bemesting van de runderen heeft dit slechts beperkt effect. Het gras wordt één keer per jaar gemaaid en afgevoerd om verdere verrijking tegen te gaan. Deze maaibeurt wordt uitgevoerd tussen half juni en half juli, na de bloei van de voorjaarsbloemen. Het maaisel wordt niet direct verwijderd. Het blijft minimaal een dag en maximaal tien dagen liggen voordat het opgehaald wordt. Als het maaisel korter ligt dan een dag dan kunnen de vruchten niet rijpen en hierna uit het maaisel vallen en de fauna kan geen veilig heenkomen zoeken. Langer en de nieuwe grasscheuten groeien in het hooi. Hierdoor is het moeilijk het hooi weg te halen. Het hooi wordt samengeperst en opgeslagen. De Schotse Hooglanders worden hier in de winter mee bijgevoerd. Een tweede maaironde in het najaar is niet nodig. Het lange gras wordt in het begin van de winter gegeten door de Schotse Hooglanders.

Tijdstip maaien hooiland									
Maand	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Maaitijd									

Bosweide

Dit is een open plek in een bosachtige omgeving met gevarieerde kruiden en grasvegetatie. Er kan een enkele boom of struik op de bosweide staan. In het voorjaar zijn hier vaak bloeiende (stinsen)planten. De grond is vrij voedselrijk door bladafval en door de bemesting. Doordat de bosweides voor een groot deel in de schaduw liggen en worden begraasd door de Schotse Hooglanders is de grasgroei beperkt. De bosweide wordt net zoals het hooiland twee keer gemaaid, in ongeveer de zelfde periode. Eventueel kan er gekozen worden om een keer minder te maaien. Dan zal er alleen gemaaid worden tussen half juni en half juli.

Tijdstip maaien bosweide									
Maand	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Maaitijd									

Speelweide

Enkele grasvelden worden gebruikt als speelweides. Dit zijn vrij nette plekken die vooral bestemd zijn voor recreatie. Het gras moet kort zijn. Doordat deze weides worden begraasd door de Schotse Hooglanders heeft er in de praktijk nauwelijks gemaaid te worden.

Deze velden worden gemiddeld twee keer per jaar gemaaid in de periode van eind april tot eind oktober. Afhankelijk van snelle of langzame groei kan er per jaar gekozen worden om minder of meer te maaien. Het maaisel kan blijven liggen.

6.1.4 Snoeien functionele beplanting

Functionele beplanting is de beplanting rond de parkeerplaatsen. Jaarlijks wordt de beplanting die hinder veroorzaakt teruggesnoeid. Ook wordt jaarlijks bekeken of de beplanting nog de nette uitstraling heeft die hier gewenst is. Bij uitval van de beplanting zal er nieuwe beplanting aangeplant worden.

6.1.5 Bestrijding "ongewenste soorten"

Enkele plantensoorten worden door de recreant gezien als onkruid; ongewenste soorten.

Brandnetel

De brandnetel is een soort die vooral veel groeit op verstoorde grond. Ook komt hij vaak voor bij extra bemesting of extra licht op de bodem. De brandnetel zal naar verloop van tijd vanzelf verdwijnen omdat de grond weer tot rust komt. De brandnetel heeft een hoge ecologische waarde en wordt dan zeer beperkt bestreden. Er vindt alleen bestrijding van brandnetels plaats als deze te veel gaan overwoekeren waardoor de recreatie in het gedrang komt, bijvoorbeeld rond bankjes. Er dit gedaan met een bosmaaier of klepelmaaier.

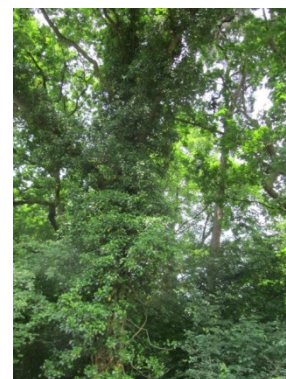

Braam

Braam is een soort die vaak voorkomt bij verstoorde milieus. Bijvoorbeeld bij bemesting, meer lucht in de grond door omwoeling of op een plek waar extra licht aanwezig is. Bramen worden gedoogd mits ze niet te uitbundig een heel bosvak overwoekeren. Bestrijding is ook nodig als de bramen bosvakken zo overwoekeren dat streefbeeldbeplanting overwoekert. Bestrijding wordt gemiddeld eens per twee jaar uitgevoerd en bestaat uit maaien/snoeien in de periode buiten het broedseizoen.

Klimop

Klimop is op zich een soort die ecologisch interessant is en die dan ook zeer beperkt wordt bestreden. Wanneer een boom minder vitaal wordt en het bladerdek minder gesloten kan de klimop doordringen tot in de kroon. Hierdoor raakt de vitaliteit en de veiligheid van de boom in het geding. De klimop wordt in dat geval bij de stam van de boom doorgezaagd. Dit kan op een hoogte van minimaal 2 meter worden gedaan, zodat er toch nog bloeistengels in leven blijven.

6.1.6 Onderhoud sloten en vijvers

Het jaarlijkse onderhoud aan de sloten en vijvers bestaat uit het maaien van de oevervegetatie en het schoonhouden van het water. Oevervegetatie in het wandelbos bestaat uit gras-/kruidenvegetatie. Deze vegetatie hoeft nauwelijks gemaaid te worden. De bodem is hier vrij nat. Deze vegetatie wordt één keer per jaar gemaaid in augustus/september.

Tijdstip maaien oevervegetatie - gras									
Maand	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	mei
Maaitijd									

Rietvegetatie komt nauwelijks voor in de vijvers en watergangen van het wandelbos. Indien de komende jaren meer rietvegetatie ontwikkelt, wordt dit als volgt beheerd. Her riet wordt eens per twee jaar gemaaid. Dit wordt gefaseerd gedaan, waardoor er dus jaarlijks vijftig procent van de rietkraag gemaaid wordt. Dit wordt gedaan in de periode tussen half november tot half maart. Dit is het beste voor de vitaliteit van het riet. Het riet wordt tien centimeter boven het maaiveld afgemaaid. Wanneer er ergens teveel riet staat, kan dit gemaaid worden tot onderwater, waardoor het minder snel terugkomt. Ophoping van organische materiaal tussen de rietstengels is ongewenst, omdat hierdoor verlandings optreedt. Dit is slecht voor de plas dras vegetatie. Tijdens het maaien wordt gekeken of dit het geval is. Indien nodig wordt het riet uitgekrabd. Hierbij wordt het organisch materiaal aan de kant gelegd en laten liggen voor maximaal tien dagen. De fauna heeft kans om weer terug in het water te gaan en het materiaal is dan droger en daardoor lichter.

Tijdstip maaien riet									
Maand	aug	sep	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	mei
Maaitijd									

Door de bosrijke omgeving komen er veel bladeren en takken in het water. Om de waterkwaliteit zo goed mogelijk te houden en vanwege de nette uitstraling voor de recreanten wordt groot dood hout meerdere keren per jaar uit het water gehaald. Bladafval kan gedeeltelijk jaarlijks verwijderd worden. Op langere termijn wordt dit verwijderd door te baggeren.

6.1.7 Onderhoud wandelpaden

Alle wandelpaden dienen het gehele jaar goed begaanbaar te zijn. Eventuele overhangende takken worden weggehaald. Langs de paden wordt een berm van een meter breed aangehouden. Indien nodig wordt deze berm één keer per jaar gemaaid.

Hierdoor wordt vergrassing van de paden deels voorkomen, mits deze voldoende gebruikt worden. Bladafval wordt één keer per jaar verwijderd aan het eind van de herfst. Het bladafval wordt verzameld en op een onopvallende locatie in het bos gestort. Hierdoor is er op deze plek wel sprake van verrijking van voedingstoffen, maar deze invloed is beperkt.

Het controleren of ze nog begaanbaar zijn voor voetgangers is onderdeel van de wekelijkse werkzaamheden. Eventuele kleine oneffenheden, zoals gaten, worden direct aangevuld. Grootschalig herstel van de (zand)paden wordt jaarlijks gedaan.

6.1.8 Onderhoud meubilair

Hieronder wordt verstaan, alle banken, picknicksets, afvalbakken, informatiepanelen, (verkeers)borden, (route)paaltjes, hekwerken, kunstwerken, zandbakken, fitnessstoestel. Het reguliere onderhoud bestaat uit het controleren, schoonmaken en herstellen van al het meubilair in het bos.

Het meubilair wordt vier keer per jaar gecontroleerd op functioneren en gebreken. Als er schade aanwezig is wordt deze zo snel mogelijk hersteld. Als een object vervangen moet worden, wordt eerst gekeken of dit object wel echt nodig is op deze plek. Ook wordt gekeken of er wellicht een ander type object teruggeplaatst moet worden.

Alle objecten worden beheerd op basis van beeldkwaliteit, conform de kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2013. Wat betreft netheid en gebreken dient al het meubilair te voldoen aan kwaliteitsniveau A. De vullingsgraad van de afvalbakken dient te voldoen aan kwaliteitsniveau B. Dit betekent dat de bakken zo vaak worden geleegd, zodanig dat deze nooit vol zitten.

De zandbakken worden elk jaar opnieuw gevuld met nieuw zand. Hierbij oude zand gebruikt worden voor vullen van gaten in de wandelpaden.

Meubilair dat mogelijk niet hersteld wordt, maar vervangen door een ander -meer passend- type

6.1.9 Verzorging van de Schotse Hooglanders

Sinds 1992 wordt het bos extensief begraaasd door Schotse Hooglanders. Extensieve begrazing geeft op natuurlijke wijze variatie in de afvoer van plantenmateriaal en in concentratie van natuurlijke mest. Eerst waren de dieren in eigendom van de gemeenten, maar sinds enkele jaren worden ze 'ingehuurd' bij een onderneming die zich heeft gespecialiseerd in natuurbeheer met Hooglandrunderen. Het voordeel hiervan is dat deze organisatie de totale kennis heeft van deze runderen. Het beheer van de dieren ligt bij hen, maar de gemeentelijke bosmedewerkers houden wel dagelijks toezicht op de dieren.

De Schotse Hooglanders worden in de winter apart gehouden op de weilanden aan de noordkant van Groenendaal. Hier worden de dieren bijgevoerd.

6.1.10 Toezicht en handhaving

Door bureau Handhaving wordt dagelijks gecontroleerd op hondenverbod, de opruimplicht, het maximaal aantal honden per persoon, het achterlaten van (zwerf)afval en fietsen door het bos. Correctief optreden is helaas nodig om het bos voor alle bezoekers leefbaar te houden. De handhaver treedt de bezoekers als gastheer tegemoet.

Er wordt geen actieve controle uitgevoerd op de opruimplicht. Dit is in de praktijk nauwelijks uitvoerbaar. Indien geconstateerd wordt dat hondenpoep op het pad niet wordt opgeruimd wordt hier wel tegen opgetreden. De gemeente en de Vrienden van Wandelbos Groenendaal faciliteren het opruimen door het gratis verstrekken van hondenpoepzakjes in het bos. Hier wordt gretig gebruik van gemaakt.

6.2 Cyclisch beheer

Cyclisch beheer zijn de regelmatig terugkerende werkzaamheden. Dunning en esdoornbeheer wordt jaarlijks uitgevoerd, maar doordat dit gefaseerd (meerjaarlijks) wordt het gezien als cyclisch beheer.

6.2.1 Dunning

Onder dunning wordt verstaan het verwijderen van individuele bomen uit een bosperceel. In een bos gaan bomen elkaar beconcurreren. Wanneer er niets gedaan wordt ontstaat er een donker, hoog opgeschoten, bos met nauwelijks ondergroei van struiken en kruiden. Om dit tegen te gaan, moet tijdig gedund worden. Hierdoor kunnen toekomstbomen meer ruimte krijgen en wordt een opener bos gecreëerd. Bij de eenmalige maatregelen (§ 5.1.1) is beschreven dat er een achterstand is in dunning. Als de achterstand is ingehaald is dit weer onderdeel van het regulier beheer.

De eerste stap van dunning is het aanwijzen van toekomstbomen. Toekomstbomen hebben een goed ontwikkelde stam en kroon en geen ernstige beschadigingen. Dit zijn de bomen die in de toekomst het bos moeten vormen. Er wordt gestuurd op variatie van inheemse/gebiedseigen boomsoorten. Als er een keuze gemaakt moet worden tussen twee inheemse bomen, wordt gekozen voor de meest vitale boom. De laanbomen zijn hierop een uitzondering. Deze worden altijd bevoordeeld boven andere bomen. Bomen in het naastgelegen bosvak die de groei van de laanbomen belemmeren worden verwijderd. Ook de huidige beeldbepalende en monumentale bomen blijven zo lang mogelijk behouden.

Bomen met nesten van jaarrond beschermde vogels (zoals de Ransuil) of vleermuizen blijven ook gespaard. De toekomstbomen worden in een bosvak gemarkeerd. Hierna worden de bomen die een negatief effect hebben op de ontwikkeling van de toekomstbomen verwijderd.

Er wordt ook gedund voor variatiestructuur. Hierbij wordt gestuurd inheemse soorten. Uitheemse soorten zullen door dunning steeds meer uit het bos verdwijnen. Zo ook de abelen langs de Herenweg. Deze soort is in Nederland al lang in cultuur, maar vermoedelijk niet inheems en past niet bij de rest van de beplanting van Groenendaal.

Gelijktijdig met de dunning kunnen kleine open plekken in bospercelen en langs de paden worden gemaakt. Het creëren van open plekken, licht en lucht in het bos is belangrijk voor de recreant. Bovendien zorgt dit voor kleinschalige variatie in ruimte in het bos voor natuurlijke ontwikkeling van ondergroei. Dit is interessant voor insecten en vogels. Op de open plekken langs de paden zal de zon tijdelijk een grotere rol spelen en invloed hebben op de beleving en natuurontwikkeling. De open plekken worden niet gemaaid; de ontwikkeling mag in principe ongestoord plaatsvinden. Als het bos erg transparant is kan de open plek langs de bosrand worden ingeplant met heesters.

Deze nieuwe aanplant wordt de eerste jaren beschermd door het terrein tijdelijk af te zetten met een hekwerk, zodat betreding door recreanten en honden en begrazing wordt voorkomen. Wanneer de heesters groot en sterk genoeg zijn worden de hekken verwijderd.

Bescherming nieuw aanplant - natuurherstelgebied

Ieder bosvak wordt in principe eens in de 12 jaar gedund. De stakenfase (bomen die de hoogte inschieten met weinig onderste takken) wordt zo veel mogelijk voorkomen. Wanneer dit het geval is kan er vaker worden gedund, bijvoorbeeld eens in de 6 jaar. Hieronder wordt per bostype de wijze van dunning nader toegelicht. Op de kaart op de volgende pagina is de fasering van de werkzaamheden weergegeven. Ook de vakken die de afgelopen jaren zijn gedund zijn hierop aangegeven,

Gemengd loofbos

In een gemengd bos is het hoofddoel variatie in gelaagdheid en soorten. Hierbij staat ecologie voorop. Er wordt vooral hoogdunning uitgevoerd; dit is dunning van bomen die in de kroon gaan concurreren met de toekomst bomen. Er wordt gestuurd op inheemse en gebiedseigen beplanting. Hierbij zullen esdoorns en beuken benadeeld worden vanwege hun grote concurrentiekracht. De beuk is wel ecologisch waardevol en mag dan ook wel aanwezig zijn in een gemengd bos, maar mag niet gaan overheersen.

Dood hout blijft in principe liggen. Als grote bomen omvallen, worden deze niet weggehaald tenzij ze over een pad zijn gevallen. Van kleiner snoeihout worden takkenrillen gemaakt. Te veel takkenrillen en dood hout geeft echter een erg rommelig beeld. Wanneer de hoeveelheid snoeihout te groot is kan dit ook worden afgevoerd. Grote stammen kunnen wellicht ook elders in het bod (langs wegen of parkeerplaats) worden gebruikt.

Iedere 6 jaar is er extra aandacht voor de beplanting langs de randen van het bos. Hier wordt gestuurd op de ontwikkeling van een gevarieerde struiken- en kruidenlaag. Overheersende soorten en boomvormers worden verwijderd, waardoor er voldoende lichtinval is en er op natuurlijke wijze variatie in beplanting kan ontstaan.

Dennenbos

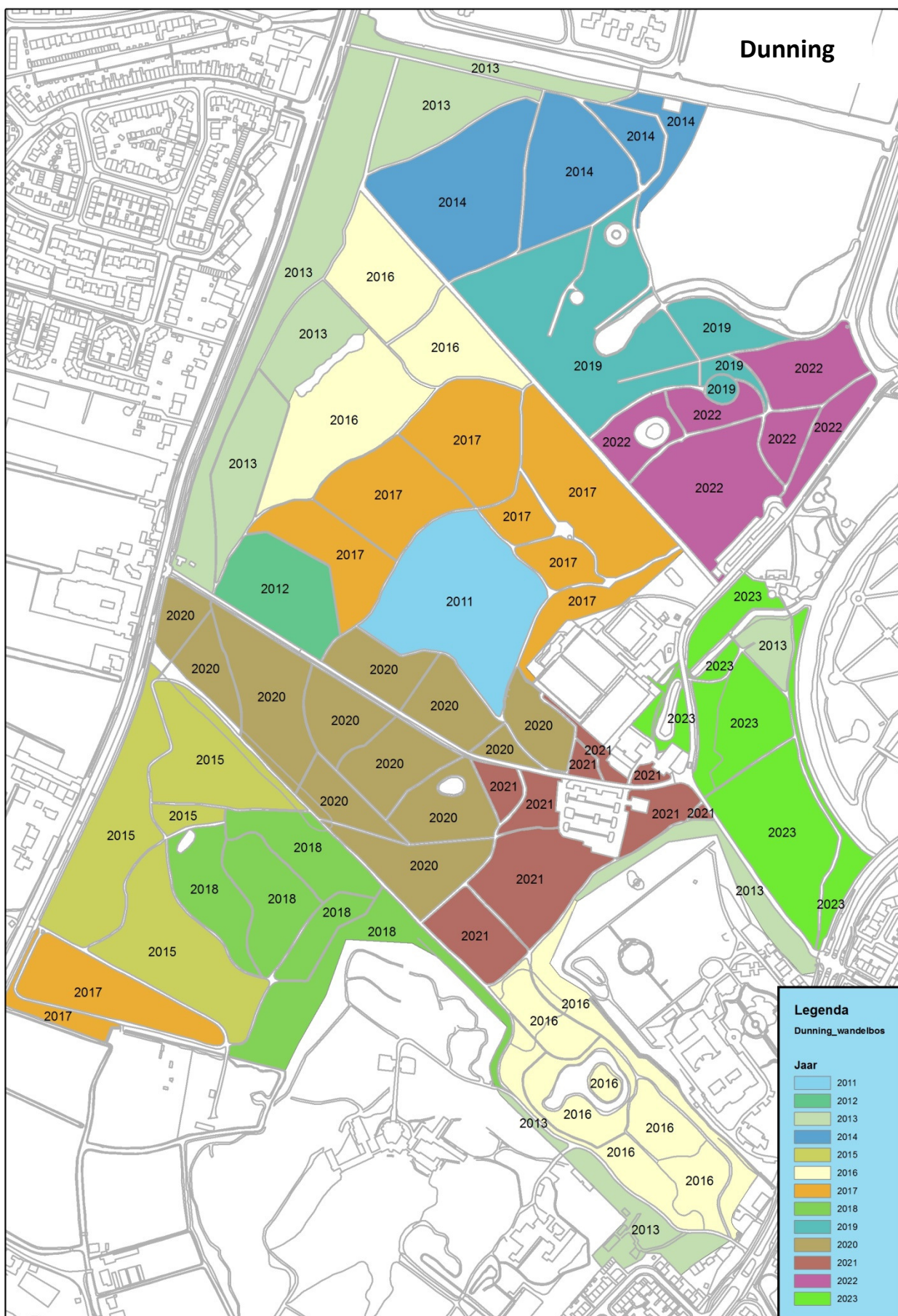
In het dennenbos wordt gestuurd op het behoud van de grove den. Daarnaast wordt gekeken naar de structuur en variatie. Beuken worden in principe verwijderd, wegens de hoge concurrentiekracht. Er wordt vanuit gegaan dat de soorten die vanzelf opkomen in een dennen vak het speciale milieu aankunnen. Meestal is het in een naaldbos wat zuurder dan in de omgeving. Dood hout blijft in principe liggen. Bij eventueel te veel aan dood hout wordt het op takkenrillen gelegd of kan het worden afgevoerd.

Beukenbos

In het beukenbos staat het behoud van de open ruimte onder de bomen voorop. Hierbij wordt gestuurd op de beeldbepalende bomen. Bij eventuele uitval van oude bomen wordt de open plek ingevuld met jonge beuken. Dood hout blijft hier niet liggen. Het dode hout wordt aan de rand van het beuken gelegd, waardoor de open ruimte in het bos behouden blijft.

Deze abelen zullen op den duur verdwijnen

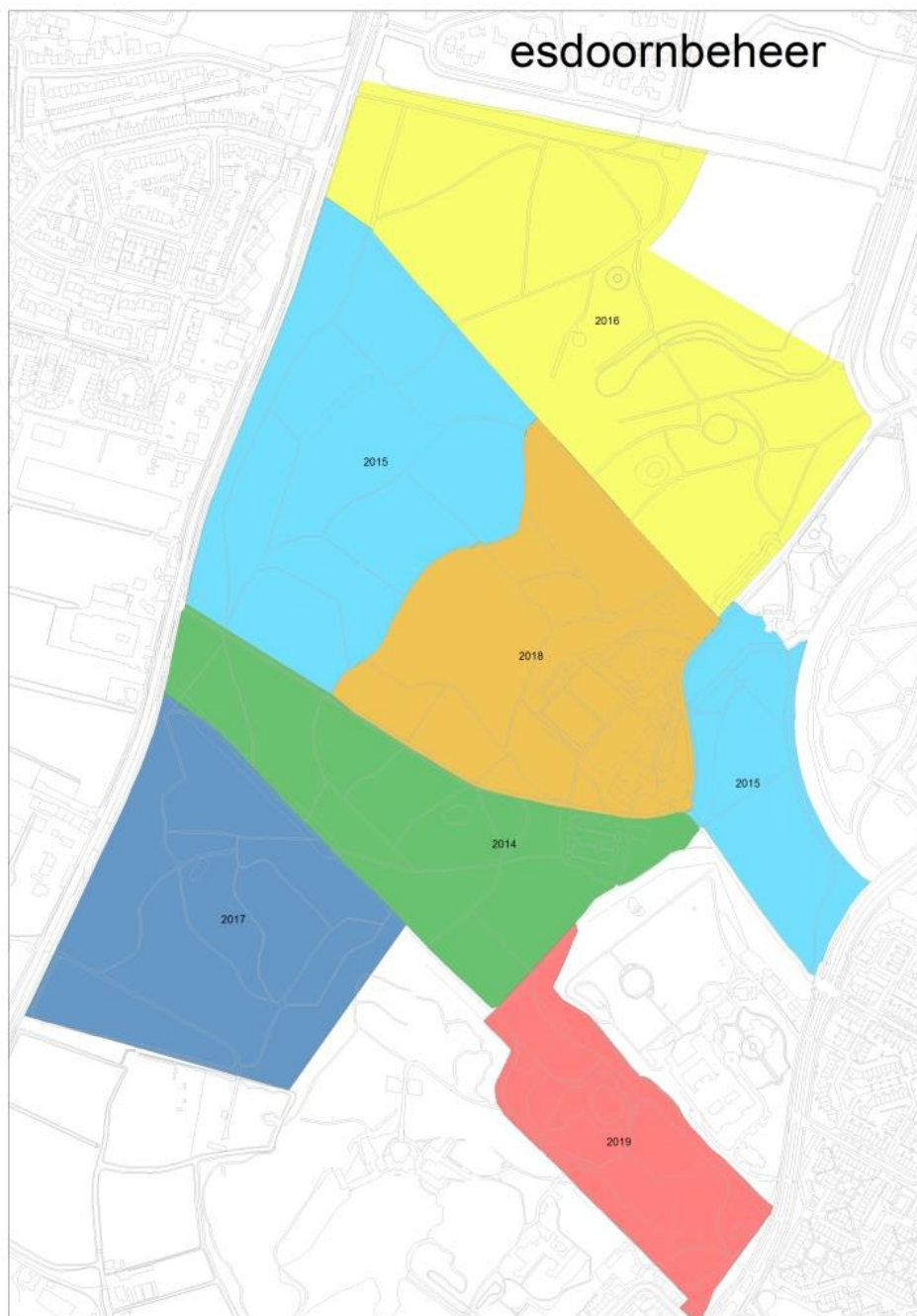
6.2.2 Esdoornbestrijding

De gewone esdoorn is een boomsoort die veel schaduw geeft op de bodem, snel doorgroeit en een sterke concurrentiekracht heeft. Als er niks aan gedaan wordt ontstaat een vrij monotoon bos met bijna alleen nog esdoorns. Bij de eenmalige maatregelen (§ 5.1.2) is beschreven dat er een achterstand is in het verwijderen van esdoorns. Als de achterstand is ingehaald is dit weer onderdeel van het regulier beheer. Het is onmogelijk om alle esdoorns uit bos te verwijderen. Er zit altijd wel zaad in de bodem waardoor er nieuwe esdoorns opkomen.

Op de onderstaande kaart is het bos verdeeld in zeven vlakken. Ieder vlak wordt eens in de zes jaar vrijgemaakt van de aanwezige esdoorns. Gelijktijdig wordt ook de Amerikaans vogelkers bestreden, aangezien deze exoot (ook wel bospest genoemd) een zeer sterke concurrentiekracht heeft en de inheemse beplanting verdringt en als er niet tegen wordt opgetreden.

Esdoornbestrijding is een tijdrovende activiteit die wordt uitgevoerd door het eigen personeel. Grote esdoorns worden afgezaagd en afgevoerd. Deels worden hier takkenrillen van gemaakt. Vooral het verwijderen van kleine één en tweejarige esdoorns is lastig, omdat deze handmatig worden uitgetrokken of het hele bosvak wordt gemaaid met een bosmaaier. Dit is zeer arbeidsintensief. Vandaar dat de afgelopen jaren ook een achterstand is ontstaan in het esdoornbeheer.

Mogelijk dat gerichte begrazing door schapen een uitkomst kan bieden. Dit wordt in de volgende paragraaf beschreven.

6.3 Nieuwe beheervoorstellen

6.3.1 Proef begrazing door schapen

In het kader van een afstudeerproject is er door een student van Hogeschool Inholland, studie Landscape en environment management, een literatuurstudie gemaakt over begrazing. Dit begrazingonderzoek is toegevoegd in bijlage 4. De conclusie van het onderzoek luidt:

Begrazing heeft een positief effect op biodiversiteit en variatie in een gebied. Hierdoor is het dus raadzaam om begrazing te hebben in een gebied. Hierbij kan de combinatie runderen en schapen een optimale omgeving creëren. Hierbij zullen de Schotse Hooglanders als algemene jaar rond begrazing gebruikt worden en schapen als gerichte begrazing op invasieve soorten zoals gewone esdoorn.

Op dit moment zijn er 7 runderen in het bos aanwezig. Dit is voldoende. De Schotse Hooglanders zijn grazers. Ze eten vooral langer gras en kleinere kruiden en af en toe jonge twijgen van struiken. Begrazing met schapen kan een waardevolle aanvulling zijn voor Groenendaal voor de bestrijding van esdoornopslag. Schapen eten behalve gras ook graag jonge bomen en struiken. Na het verwijderen van de grotere esdoorns kan de jonge esdoornopslag worden bestreden door gerichte schapenbegrazing. Er is navraag gedaan bij collega's in de gemeente Bloemendaal en de herder die hier werkzaam is. Zij geven aan dat de schapen op de meter gestuurd kunnen worden door de herdershonden. De schapen zullen één of twee weken per jaar in het bos worden ingezet. Jonge inheemse beplanting kan worden gespaard door middel van spray van schapenuitwerpselen, aangebracht door de herder. Hierdoor zullen de schapen deze beplanting niet eten. De schapen eten daarnaast ook bramen en brandnetels.

De proef met het schapenbeheer zal eerst beperkt blijven tot ca. 1 week, waarvan 2 dagen in het noordelijke deel. Het is het meest wenselijk om dan een deel tijdelijk af te sluiten voor honden, omdat de verwachting is dat een aanlijnplicht toch niet goed gaat werken. Afhankelijk van het resultaat van de proef worden de schapen structureel 1 of 2 keer per jaar voor een periode van ca. 1 week in het bos ingezet. De wijze van inzet wordt geëvalueerd met de gebruikers van het bos en samen wordt bepaald wat de inzet voor het volgende jaar wordt.

Schapenbegrazing is een mooie ecologische aanvulling op het reguliere beheer. Daarnaast heeft een kudde schapen ook recreatieve en educatieve waarde.

Esdoornopslag

Begrazing door schapen
(gemeente Bloemendaal)

6.3.2 Vaststellen gedragscode flora & fauna

De Flora- en faunawet regelt de bescherming van dier- en plantensoorten. De wetgeving beschrijft nauwkeurig de beschermde status van de flora en fauna. Aangezien er in Groenendaal meerdere beschermde soorten voorkomen heeft deze wet ook invloed op werkzaamheden in het bos. De doelstelling van de wet is de bescherming en het behoud van de gunstige staat van instandhouding van in het wild levende planten- en diersoorten. Het uitgangspunt van de wet is 'nee, tenzij'. Dit betekent dat activiteiten met een schadelijk effect op beschermde soorten in principe verboden zijn. Van het verbod op schadelijke handelingen ('nee') kan onder voorwaarden ('tenzij') worden afgeweken, met een ontheffing of vrijstelling. Het verlenen hiervan is de bevoegdheid van het Ministerie van Economische Zaken. Dit is een inspannende procedure.

Een versoepeling van de Flora- en faunawet is mogelijk door te handelen volgens een gedragscode. Hierdoor wordt schade aan (lokale) populaties van beschermde dieren en planten voorkomen of tot een minimum beperkt. Voor het beheer van wandelbos Groenendaal is de 'Gedragscode bosbeheer' van het Boschap prima toepasbaar. Deze goedgekeurde gedragscode is geldig tot 1 november 2017. Het vaststellen van deze gedragscode heeft in de praktijk geen gevolgen voor de uitvoering, omdat er nu ook al rekening wordt gehouden met beschermde flora en fauna en de planning van de werkzaamheden. Zo worden er bijvoorbeeld tijdens het broedvogelseizoen (van 15 maart tot 15 juli) geen versturende maatregelen uitgevoerd. Met vleermuizen (in boomholten) wordt gedurende het hele jaar rekening gehouden. Tot de zorgplicht behoort tevens het onderzoek naar broed- en verblijfplaatsen van specifiek beschermde soorten. Paddenstoelen en stinsenplanten zijn niet beschermd via de flora en faunawet. Hiervoor geldt echter wel, net als voor alle flora en fauna, de zorgplicht. In verband hiermee en ter bescherming van de bodemstructuur wordt het gebruik van zware machines in de vakken zo veel mogelijk vermeden.

6.4 Beheersmaatregelen buiten de kaders van dit beheerplan

Baggeren sloten en vijvers

Baggeren van een waterpartij is nodig als er verlanding optreedt. De waterpartij wordt steeds minder diep met uiteindelijk droogvallen tot gevolg. Het baggeren van de sloten en de vijvers wordt uitgevoerd volgens het baggerplan dat voor de gehele gemeente Heemstede geldt. Alle watergangen moeten gemiddeld eens in de twintig jaar gebaggerd worden. In 2013 zijn het Paardenbad, de Lelievijver, Rhododendronvijver en het Kronkelwater bij het koetshuis gebaggerd. Voor de uitvoering van de baggerwerkzaamheden wordt rekening gehouden met de kwetsbare periodes voor flora en fauna.

Onderhoud aan bruggen en beschoeiingen

Er wordt gewerkt aan het beheerplan bruggen en beschoeiingen. Naar verwachting is dit medio 2015 klaar. Investerings voor het onderhoud en vervanging van bruggen en beschoeiingen zijn beschreven in dit beheerplan.

Onderhoud wegen en fietspaden

Het onderhoud van de autowegen en het fietspad van de Sparrenlaan is onderdeel van het reguliere wegbeheer van de gemeente. Deze worden onderhouden op beeldkwaliteit, jaarlijks gecontroleerd en eventuele ernstige mankementen worden verholpen. Het streefbeeld is gelijk aan de wegen in de rest van de gemeente. Het afgesproken kwaliteitsniveau op basis van de Kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2013 van de CROW, is momenteel niveau D. Dit is het laagste onderhoudsniveau en betekent in de praktijk er wordt ingegrepen wanneer niveau D wordt bereikt.

Het onderhoud van de beplanting langs de wegen is wel onderdeel van dit beheerplan. Langs de autowegen wordt overgroei van beplanting verwijderd en is er een doorrijhoogte van 4,2 meter die vrij gesnoeid dient te worden.

Ook het onderhoud aan de bebording langs de doorgaande wegen is geen onderdeel van het beheer van wandelbos Groenendaal.

Openbare verlichting

Het uitgangspunten voor het beheer en onderhoud van de verlichting zijn vastgelegd in het Beleidsplan Openbare Verlichting 2013-2017, gebaseerd op de Richtlijn voor Openbare Verlichting ROVL-2011. Deze richtlijn geeft aan dat in parken in principe niet wordt verlicht. Een uitzondering kan daarbij worden gemaakt voor doorgaande fiets- en wandelroutes, die een belangrijke verbinding tussen wijken vormen en waarvoor geen goed alternatief is. In Groenendaal is de verlichting van belang in verband met de aanwezigheid van het restaurant, het tennispark, de kinderboerderij en Mariënhuvel. 's Nachts is verlichting echter niet meer van belang en zelfs hinderlijk voor dieren. De verlichting zou dan ook in de nacht kunnen worden uitgeschakeld. De kosten om schakeling in te brengen in de bestaande armaturen zijn echter relatief hoog. De aanpassing (uitschakeling tussen 0.00 uur en 7.00) kan wel worden overwogen bij de vervanging van armaturen.

Onderhoud (monumentale) gemeentelijke bouwwerken

De bouwwerken met een monumentenstatus zijn beschreven in bijlage 1.2.4. Het beheer en onderhoud van deze gebouwen, muren en hekken wordt voorbereid door de afdeling bouwkunde van de gemeente. Hierbij wordt ook de mogelijkheid voor het verkrijgen van onderhoudssubsidies meegenomen. De kosten van het beheer en onderhoud van deze bouwwerken is geen onderdeel van het onderhoudsbudget van wandelbos Groenendaal.

6.5 Jaarlijks werkplan - uitvoeringsplan

Uit de reguliere en cyclische maatregelen wordt jaarlijks het werkplan opgesteld.

Beheergroep	object	beheersmaatregelen	Frequentie	
Bomen	Laanbomen	VTA controle	1x per 3 jaar	
		VTA controle gevaarlijke bomen	1x per jaar	
		Veiligheidssnoei	Na VTA controle	
	Langs wandelpaden	Boomcontrole ivm veiligheid	Regulier werk	
Bosvegetatie	Dennenbos	Dunnen	1x per 6 tot 12 jaar	
		Esdoorns verwijderen	1x per 6 jaar	
		Takkenrillen	Bij dood hout	
	Beukenbos	Dunnen	1x per 6 tot 12 jaar	
		Esdoorns verwijderen	1x per 6 jaar	
		Takkenrillen	Bij dood hout	
	Gemengd bos	Dunnen	1x per 6 tot 12 jaar	
		Esdoorns verwijderen	1x per 6 jaar	
		Takkenrillen	Bij dood hout	
	Grasvegetatie	Hooiland	Maaien	1x per jaar
			Afvoeren materiaal	1x per jaar
		Bosweide	Maaien	2x per jaar
Afvoeren			2x per jaar	
Speelweide		Maaien	2x per jaar	
		Functionele beplanting		Snoeien
Zichtlijnen		Snoeien / zichtlijn open houden	1x per jaar	
Ongewenst soorten	Brandnetel	Maaien	1x per jaar	
	Bramen	Snoeien of maaien	1x per 2 jaar	
	Klimop	Afzagen	Regulier werk	
Water	Sloten en vijvers	Takken uit water verwijderen	1x per jaar	
		Blad uit water verwijderen	1x per jaar	
	Oevervegetatie riet	Maaien	1x per 2 jaar	
	Oevervegetatie gras	Maaien	1x per jaar	
Verharding	Wandelpaden	Bermen maaien	1x per jaar	
		Snoeien langs randen	1x per jaar	
		Grootschalig aanvullen zandpaden	1x per jaar	
		Bladafval verwijderen	1x per jaar	
	Paden	Illegale paden dichtzetten	1x per jaar	
		Meubilair		Controleren
		Schoonmaken	4x per jaar	
		Herstellen of vervangen	Regulier werk	
Hekwerken		Vrijhouden door snoeien	1x per jaar	
Schotse hooglanders		Reguliere controle	Dagelijks	
(Zwerf)afval		Opruimen en afvoeren	Dagelijks	
Toezicht en handhaving		Reguliere controle	Dagelijks	

7. KOSTEN EN FINANCIERING

7.1 Jaarlijkse onderhoudskosten

In de gemeentelijke begroting van 2015 is een bedrag van € 314.553 opgenomen voor het reguliere onderhoudskosten van wandelbos Groenendaal. Het budget is als volgt opgebouwd:

€ 159.840	Doorrekening uren bosploeg (2 fte full-time)
€ 9.104	Doorrekening uren werkplan, management
€ 10.405	Doorrekening uren toezicht en advies bosploeg (teamleider afdeling UOR)
€ 50.934	Doorrekening uren handhaving (18 uur per week)
€ 30.188	Onderhoud bouwkundige objecten (onderhoud en personeelslasten)
€ 11.500	Onderhoud
€ 6.799	Vaste kosten (energie, verzekeringen, kapitaallasten)
€ 35.783	Aankoop goederen en diensten (inhuur derden en materieel)

Het budget bestaat voor het grootste deel uit vaste kosten, voornamelijk personeelskosten. Voor het gemeentelijke buitendienst personeel wordt in een uurtarief van € 54,00 gehanteerd. Voor de binnendienst een tarief van € 86,71

7.1.1 Subsidie voor onderhoud Rijksmonumenten

Het Wandelbos Groenendaal heeft de status van groen Rijksmonument. Onderhoudswerkzaamheden voor de instandhouding van groene monumenten komen in aanmerking voor subsidie op grond van de Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (Sim), de onderhoudsregeling die valt onder het Besluit rijkssubsidieëring instandhouding monumenten 2013 (Brim 2013).

Een belangrijke voorwaarde is dat de onderhoudswerkzaamheden sober en doelmatig zijn en gericht op instandhouding van de monumentale waarden. Een onderhoudssubsidie wordt gegeven voor een periode van zes kalenderjaren en bedraagt vijftig procent van de subsidiabele kosten. De periode van het beheerplan is hierop afgestemd. Jaarlijks is voor heel Nederland 5 miljoen euro beschikbaar voor groene monumenten. Dit budget is beperkt. Om met het beschikbare budget zoveel mogelijk groene monumenten in stand te houden, worden niet alle voor de instandhouding noodzakelijke kosten gesubsidieerd. Er zijn prioriteiten gesteld.

Subsidiabel op grond van de Sim zijn onderhoudswerkzaamheden aan de hoofdstructuur en de aantoonbare kernwaarden (hoofdkarakteristiek) van groene monumenten. Het gaat hier om werkzaamheden aan de belangrijke structurerende elementen, zoals historische paden, laanbeplantingen, waterlopen en zichtlijnen. Dit dient te kunnen worden aangetoond op basis van bijvoorbeeld een tuinhistorisch rapport of literatuur. Overige onderhoudswerkzaamheden en restauratiewerkzaamheden zijn niet subsidiabel op grond van de Sim. Restauratiewerkzaamheden kunnen wel subsidiabel zijn in het kader van een andere subsidieregeling, bijvoorbeeld een restauratiesubsidieregeling van een provincie. Deze mogelijkheden worden continu gevolgd.

Welke werkzaamheden komen in aanmerking voor Sim-subsidie?

- Hooiland, bosweide, speelweide
 - maaien (max. 2 keer per jaar) en het afvoeren van het maaisel
 - blad ruimen 1x per jaar
- Laanbeplantingen
 - Het verzorgen van de bomen (snoeien voor zover nodig voor de instandhouding van de boom of voor instandhouding van de monumentale waarde). (VTA inspectie en opkronen vanwege verkeer is niet subsidiabel)
 - Incidenteel kappen en inboeten van zieke bomen en het beschermen van jonge aanplant tegen vee of wild (het geheel vervangen van laanbeplanting is niet subsidiabel)
- Parkbosranden
 - Het snoeien van bomen en heesters
- Waterpartijen en waterlopen
 - Schonen en op diepte houden, inclusief afvoeren/verwerken van de bagger
 - Opschonen van windhoeken (verwijderen takhout en blad)
 - Verwijderen overmatige plantengroei

- Onderhoud van duikers en stuwen
- Plaatselijk herstel van bestaande beschoeiing
- Historisch padenstelsel
 - Onkruidvrij houden op milieuvriendelijke wijze (max. 2x / jaar)
 - Blad ruimen
 - Aanvullen toplaag (met grind, schelpen of zand)
 - Plaatselijk herstel van de bestaande verharding
 - Onderhoud van eenvoudige houten loopbruggetjes die deel uitmaken van de historische wandeling

Een aanvraag om subsidie wordt ingediend van 1 februari tot en met 31 maart in het jaar voorafgaand aan de periode van 6 kalenderjaren waarvoor subsidie wordt gevraagd. Het subsidiebedrag dat wordt verleend, bedraagt 50 procent van de subsidiabele kosten voor een periode van 6 kalenderjaren voor het normale onderhoud van dat monument verstrekken.

De subsidieaanvraag moet in het jaar voorafgaand aan de periode van 6 kalenderjaren worden aangevraagd. Doordat de eerste aanvraag in 2015 wordt ingediend, geldt de eerste subsidieperiode, bij een positieve beoordeling, voor de periode 2016 t/m 2021. Dit betekent dat de periode van het beheerplan niet volledig synchroon loopt met de subsidieperiode. Dit is niet van invloed op de subsidieaanvraag. Er is bewust gekozen de periode van het beheerplan hier niet op aan te passen. Het is namelijk helaas nooit 100% zeker dat de subsidie verleend wordt. De indeling van 3x6 jaar voor het beheerplan is gebruikelijk.

Na afloop van de eerste periode van 6 jaar (2015 t/m 2020) wordt het beheer geëvalueerd en indien de subsidieregeling van kracht blijft opnieuw subsidie aangevraagd. In 2021 kan dan subsidie worden aangevraagd voor de periode 2022 t/m 2027. Mogelijk dat er door het herstel van enkele historische elementen en structuren voor de daaropvolgende periode van 6 jaar meer subsidie kan worden aangevraagd. Dit kan bijvoorbeeld voor het onderhoud aan historische zichtlijnen die hersteld zijn of door het onderhouden van de beschoeiing van een herstelde vijverpartij.

7.2 Kosten eenmalige maatregelen

In § 5.1 en § 5.2 zijn de eenmalige maatregelen beschreven. De kosten van deze maatregelen zijn beperkt, doordat dit zoveel mogelijk in het reguliere werk wordt opgepakt. Hierdoor duurt het langer voordat de maatregelen zijn uitgevoerd, maar het voordeel hiervan is dat de veranderingen voor de recreant geleidelijk gaan. Wanneer de jaarlijkse subsidie voor het onderhoud aan het reguliere budget wordt toegevoegd ontstaat er financiële ruimte voor de externe inhuur bij het inhalen van achterstanden in dunning en esdoorns verwijderen. Deze subsidie komt op zijn vroegst pas in 2016 beschikbaar.

Eenmalige maatregel		Prioriteit	Kosten en financiering
5.1.1	Inhalen achterstand dunning	1	Extra inhuur mogelijk dankzij subsidiegelden
5.1.2	Inhalen achterstand esdoorns verwijderen	1	Extra inhuur mogelijk dankzij subsidiegelden
5.1.3	Herplant Torenlaan – 1 ^e fase	1	€ 63.000 (opgenomen in meerjarenbegroting)
5.1.4	Cultuurhistorie zichtbaar maken bij entree Glipper Dreef	1	PM
5.1.5	Herstel zichtlijnen	1	Regulier onderhoud
5.1.6	Kop en schotel	1	Beheerplan beschoeiingen
5.1.7	Rhododendronvijver	1	PM
5.1.8	Hondenzwemplaatsen	1	Regulier onderhoud
5.1.9	Natuurvriendelijke oever weiland Vrijheidsdreef	1	Regulier onderhoud
5.1.10	Natuurlijke opbouw bosranden	1	Regulier onderhoud
5.2.1	Herstel Belvédèreheuvel	2	PM (deels externe financiering)
5.2.2	Zichtlijn Beukenlaan verbeteren	2	PM
5.2.3	Hekwerken vervangen	2	Regulier onderhoud
5.2.4	Vervangen zandbak door nieuw speelobject	2	PM
5.2.5	Herplant Vrijheidsdreef	2	PM
5.2.6	Herplant Lindes Sterrebos	2	PM
5.2.7	Herplant Burgemeester van Rappardlaan	2	PM

8. COMMUNICATIE EN PARTICIPATIE

In het proces van het opstellen van dit beheerplan is met verschillende belanghebbende partijen gesproken. Dit zijn natuur-, historie- recreatieorganisaties en partijen die zijn gevestigd zijn in het bos. De communicatie en participatie stopt niet na vaststelling van dit beheerplan. Informatievoorziening en kennisuitwisseling is van groot belang voor het creëren van draagvlak en begrip.

Bij ingrijpende maatregelen, zoals het vervangen van de bomenlanen, wordt in de voorbereiding bijzondere aandacht te besteed aan het aspect communicatie. Daarbij valt niet alleen te denken aan publicaties en bekendmakingen, maar ook aan het inwinnen van expertise van externen en het houden van bijeenkomsten ter plekke. Dan krijgen degenen die geïnteresseerd zijn en willen blijven meedenken daarvoor gelegenheid en kunnen daarover in discussie met deskundigen.

8.1 Gebruikersgroep Wandelbos Groenendaal

Belangenorganisaties en enkele inwoners hebben aangegeven graag mee te willen denken, mee te willen werken en (zoals hierboven beschreven) in ieder geval geïnformeerd te willen blijven over de uitvoering van de werkzaamheden. Daarom zal er een Gebruikersgroep Wandelbos Groenendaal opgericht worden. De samenstelling van deze groep zal bestaan uit een afspiegeling van de gebruikers en belangen (natuurorganisaties, recreanten, hondenbezitters, cultuurhistorici). Deze gebruikersgroep kan de gemeente adviseren over het beheer. De rol van natuurorganisaties is bijvoorbeeld belangrijk om actuele waarnemingen mee te kunnen nemen bij de uitvoering. Bovendien zal deze groep een aanspreekpunt zijn bij de voorbereiding van de projecten.

Jaarlijks wordt in het vierde kwartaal een gedetailleerd werkplan opgesteld met de reguliere en specifieke werkzaamheden voor het aansluitend jaar. Hierdoor is aan de gebruikers van het wandelbos goed aan te geven welke maatregelen waar verwacht kunnen worden. Jaarlijks wordt ter voorbereiding van het werkplan in het vierde kwartaal een overleg gehouden met de Gebruikersgroep Wandelbos Groenendaal. In dit overleg kan men ook reageren op het huidige beheer en de uitgevoerde werkzaamheden.

8.2 Communicatie uitvoering werkzaamheden

Er is inmiddels begonnen met het inhalen van de dunningsachterstand. Er zijn meerdere reacties ontvangen over de uitvoering van deze werkzaamheden. Vele mensen schrikken hiervan en noemen het een kaalslag. De reden hiervan moet dan achteraf worden uitgelegd. Beter is het om deze uitleg en informatie vooraf duidelijk te communiceren. De afgelopen jaren is veelal tijdens de werkzaamheden in het veld besloten wat er geruimd moest worden. Hier zal verandering in komen. Samen met de op te richten Gebruikersgroep Wandelbos Groenendaal worden de locaties en werkzaamheden voor het komende jaar besproken. Ook worden de werkzaamheden voorafgegaan door een bezoek aan het betreffende vak, met tekst en uitleg. Dit moment wordt gepubliceerd, zodat elke Heemstedenaar hieraan kan deelnemen. De te verwijderen bomen kunnen wellicht worden gemarkeerd en de werkzaamheden worden ter plaatse gecommuniceerd via een informatiebord.

8.3 Stimuleren van onderhoud door vrijwilligers

IVN Zuid-Kennemerland organiseert in samenwerking met de gemeente Heemstede regelmatig werkdagen in wandelbos Groenendaal. Deelnemers aan deze werkdagen richten zich voornamelijk op het esdoorns knippen en zagen. Deze vorm van beheer wordt gestimuleerd en gefaciliteerd. Wellicht is in de toekomst een bredere inzet van vrijwilligers mogelijk.

Ook de leden van de Vereniging Vrienden Wandelbos Groenendaal en de scoutingverenigingen zijn bereid waar mogelijk daadwerkelijk een handje helpen of faciliteren.

8.4 Uitwisselen van kennis en informatie over natuurwaarden

Er zijn diverse vrijwillige natuurorganisaties actief in het Heemstede. Onder andere de KNNV, IVN, Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland. Deze organisaties hebben in de loop der jaren veel gegevens verzameld over flora en fauna in het wandelbos Groenendaal.

Door elkaar op de hoogte te houden van actuele zaken en inventarisaties kan de gemeente dit meenemen in het beheerplan voor de volgende 6 jaar of in het werkplan van het volgende jaar. Actuele informatie (vooral van beschermde flora en fauna) is voor de gemeente bovendien van groot belang voor de uitvoering van het bestendig beheer.

8.5 Verbeteren informatievoorziening ter plaatse

De informatievoorziening in het bos kan worden verbeterd. Dit is de beste plek om de gebruikers van het bos te benaderen over de werkzaamheden en de projecten. Het is wenselijk om in totaal zes grote informatiepanelen te hebben, zodat bij alle belangrijke entrees een bord staat. Ook de informatie op de panelen en de grote plattegrond kan worden verbeterd en vaker worden geactualiseerd. De routepaaltjes dienen in goede staat te verkeren. Om het besef van de monumentale waarde van het Wandelbos te verbeteren is het ook een idee om informatieborden te plaatsen op cultuurhistorische plekken. Er zal er in de komende jaren extra aandacht zijn voor het verbeteren van de informatievoorzieningen. Dit is niet als project opgenomen in het beheerplan, omdat het meer een continu karakter heeft. Communicatie is nooit klaar.

9. LITERATUURLIJST

Boeken

- Diverse auteurs, 2013, *Groenendaal van buitenplaats tot wandelbos*, 1^e druk, uitgegeven plaats Heemstede, uitgegeven door Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek
- Berendse, H.J.A, 1997, *Landschappelijk Nederland*, in. E. Stouthamer, 4e herzien, uitgegeven plaats Assen door van Gorcum
- Exterkate Bart, 2010, *bosplantsoen: bomen en struiken in bos en landschap*, 13^e druk, uitgegeven plaats Arnhem door IPC Groene Ruimte
- Hoffman Marco / Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (onderdeel van Wageningen UR)., 2011, Inheemse en uitheemse plantensoorten in stad en landschap, uitgegeven door Plant Publicity Holland

Rapporten

- Bouma J.H. (2005), Grondwaterbeheerplan Heemstede
- CROW (2013), Kwaliteitscatalogus openbare ruimte
- Evelein, W.A. (1982), Wandelbos Groenendaal beheersplan 1982-1992
- V.d. Lans W.P, L.H. Albers, L. Maarse, (1992), Ecologisch beheerplan Groenendaal-Meerenberg
- Steur, G.G.L. en W. Heijink (1991), Bodemkaart van Nederland, schaal 1 : 50 000
- GS Provincie Noord Holland en de vijf gemeenten Zuid-Kennemerland en Velsen (2014), Concept Ontwikkelperspectief Binnenduinrand
- KNNV afdeling Haarlem en omstreken, De flora van wandelbos Groenendaal in Heemstede, 2014
- KNNV afdeling Haarlem en omstreken, Paddenstoeleninventarisatie Wandelbos Groenendaal, 2014

Belangrijkste websites

<http://rijksmonumenten.nl/>
<http://ilibrariana.wordpress.com/2013/01/26/de-natuur-van-groenendaal-deel-2/>
<http://hv-hb.nl/>

Rijks- en provinciaal beleid / wetgeving

- Provinciale structuurvisie
- Natura 2000 & Natuurbeschermingswet
- Monumentenwet
- Ecologische hoofdstructuur
- Flora - en faunawet
- Boswet

Gemeentelijk beleid, beheer- en onderhoudsplannen

- Groenbeleidsplan 2014
- Bestemmingsplan landgoederen en groene gebieden
- Algemene Plaatselijk Verordening (APV)
- Concept Ontwikkelperspectief Binnenduinrand – concept 2014
- Ecologisch beheerplan Groenendaal-Meerenberg, 1992
- Natuurwaardenkaart van Heemstede, 2008
- Natuurkansenkaart van Heemstede, 2014